

ÜLIÕPILASLEHT

TARTU ÜLIÕPILASKONNA HÄÄLEKANDJA.

Tellimishinnad:

Siseriigis:	
1 kuu peale (postiga) M.	30. —
3 " " " " "	90. —
1921. a. lõpuni " " "	240. —

Väljamaale:	
1 kuu peale (postiga) M.	45. —
3 " " " " "	135. —
1921. a. lõpuni " " "	360. —

Kuulutuste hinnad:

Kuulutuste osas:		Tekstis:	
1/1 külj M.	1700. —	1/1 külj M.	2500. —
1/2 külge " "	900. —	1/2 külge " "	1300. —
1/4 " " "	500. —	1/4 " " "	700. —
1/8 " " "	300. —	1/8 " " "	400. —
1/16 " " "	150. —	1/16 " " "	200. —

Numbri hind Mk. 30.—

Toimetuse ja talituse aadress — Tartu, Rüütli tän. 9, „Postimees“. Tel. 80.

Käsitirjad mitte-kirjasaatjate poolt arvatakse vastava sooviavalduse põhjal reahonoraari alla.

№ 7-8.

August, 1921.

II. aastak.

Katkendid Tartu ülikooli algajalt.

Meie üliõpilaskond tegutseb praegu mingisugusel kobamiste ja otsimiste ajajärgul, tahtes luua omapärast seltskonna osa — Eesti üliõpilaskonda. Järsud poliitilised muutused on vabastanud üliõpilaskonna neist vaimlikest kammitsaist, mis tema edenemist ja eneseharimise tungi köitsid, on aga teiselt poolt rakendanud üliõpilase raskete majanduslikkude küsimuste rangide vahele, mille rusuv mõju üldiselt tuntud. Tormiliselt ja kiirelt mõõdatormanud sündmustik on ka üliõpilase psüühikasse jäljed jätnud.

Kõik need üliõpilaskonnale uue ilme annud tegurid on esile kutsunud tarve otsida uusi sihte, uusi teid ja vorme, mille poole püüda, mida mööda sammuda ja mille piires tegutseda.

Pööre sünnib praegu pea kõigil üliõpilaselu avaldusaladel, alates väliseist vormest ja lõpetades psühholoogiliste, sotsiaalsete ja poliitiliste faktoritega ja nähtustega.

Ülikool on muutunud Eesti ülikooliks: Vene ja Saksa rahvuslik surveajajärk on lõppenud; ülikooli põhikiri on ümbertöötamisel ja muudab arvatavasti ka tuntavalt oma ilmet. Suhted üliõpilase ja ülikooli, üliõpilase ja seltskonna vahel arenevad vahetpidamata, kuid ka neisse on tulnud järsum pööre, tingitud mainitud muutustest ülikooli juures ja muutunud oludest nii poliitilistest kui sotsiaalsetest.

Meile kõigile tuntavamalt, meid kõige lähemalt puudutavalt reformeerub, uueneb aga üliõpilaskonna sisemine elu mõlemis suunas: organisatsioon ja ideede vallas. Kui meie nüüd tähele paneme praegust üliõpilaskonda tema eluavaldustes, siis paistab, nagu tegutseks ta täiesti ilma eelarveta, mis aga defitsiidita mõõdaneda ei või. Tundub, nagu oleks Eesti üliõpilaskond lagedal väljal, millest üle tuleb teid rajada,

tähiseid seada. Poliitiliste perturbatsioonide tõttu on paljud eesmärkest, sihtest ja püüetest, mis rahvalik edasirühkimine surve ajal ära määras, kadunud, ning kogemusi uute teede rajamiseks ei ole, sellest siis pimesi kobamine, katsete tegemine.

Et hoiduda väärsammest, et kergema jõu ja energia kulutustega, sihte saavutada, selleks tuleb teadlikult tööd teha ja välja, mida mõõda sammuda tuleb, tundma õppida. Üheks vahendiks seda teha, on tutvumine nende teedega ja selle eluga, mis teised juba läbi on elanud. Et sihikindlalt edasi sammuda, peame teadma, missugustes oludes on Tartu üliõpilaskond elanud seni, missugused on olnud tema ideed ja määraseid avaldusvorme on need leidnud, missugused on olnud eelkäijate saavutused ja eksimused jne. On olemas ütlus, et inimene, kes ajalugu ei tunne, on laps, on vaenelaps, kes oma vanemaid ei tunne. Ka meie üliõpilaskond, kui ta tahab mehena tegutseda, peab tundma oma „alma materi“ ajalugu.

Katkendikku pildikest pakkuda Tartu üliõpilaskonna ajaloolisest arenemisest, tema õiguslikest ja seltskondlikest suhetest ülikooli ja ümbrusega, tema ideede kujunemisest ning muutustest, nende avaldusvormest, on käesoleva referaadi¹⁾ ülesanne, mida jõudu mõõda katsun teostada. Olen teadlik selles, et ülevaade ei saa täielik, et ei jõua põhjalikumalt käsitada seda kirjut ja varjundirikast elu peajasjalikult sellepärast, et andmed on raskelt kättesaadavad ja nende põhjalikum läbitöötamine nõuab kauemat aega. Eriti käesoleva ülevaate ülesanne oleks katsuda esile tuua mõnda külge, mõnda nähtust Tartu üliõpilaskonna algajult: esimese paarikümne aasta kestel, alates ülikooli Tartu ajajärgust, s. o. XIX. aastasaja algult.

Pärast pikemat Pärnus viibimist avati ülikool Tartus 21. ja 22. aprillil, aastal 1802. piduliku aktusega v. Bocki majas, kus hiljem „Academ. Musse“ asus. Meie selleaegsed maaisandad — Balti mõisnikud nägid palju vaeva selleks, et ülikooli Tartusse üle tuua: saadeti mitu saadikut ja saatkonda Peterburi, katsuti ära kasutada kõik oma tutvused pealinnas, tehti ära eeltööd, seati põhikirja kokku jne. Balti saksluse tööst ja mõjust, ühtlasi aga nende vaadetest eestlaste peale, annab siis ka selget tunnistust 1799-ks aastaks väljatöötatud põhikirja esimene paragraaf, mille järele Tartu ülikool oli asutatud: „для всей Россійской Имперіи, наипаче же для рыцарства Лифляндскаго, Эстляндскаго и Курляндскаго (§ 1 Уст. унив. 1799. года) ... разрешалось принимать разночинцевъ и иностранныхъ“ (§ 2).

Algus oli väike ja raske. Avamise ajaks oli ülikooli sisse astunud 19 üliõpilast. Pärast tuli veel juure. Esimesel semestril: 1. maist kuni 30. juunini oli 31 üliõpilast: 16 juristi, 7 teoloogi, 6 arstiteadlast ja 2 filosoofi. Teisel semestril: 1 augustist kuni detsembri lõpuni tuli 15 üliõpilast juure, neist 11 juristi ja 4 teoloogi.

Professorid olid kuulajate vähesuse tõttu kaunis täbaras seisukorras: neile makseti palka kuulajate arvu järele, ning nagu meie edaspidi näeme, et sel ajal õppimine just väga moodis ei olnud, siis oli mõnelgi professoril 1—2 kuulajat. Ülikool tahtis küll seda seisukorda parandada ja pani ette miinimumiks määrata maks viie kuulaja pealt ja kui alla selle on, siis

1) Käesolev katkend on referaadina ette kantud E. Ü. S. „Põhjalas“ 5/1—1921.

puuduv osa ülikooli kassast kinni maksa, kuid professorid, arvesse võttes ülikooli enda kriitilist majanduslikku seisukorda, lükkasid selle ettepaneku tagasi.

Kuna professoritel, nagu sellest sündmusest näha, sel ajal igapäevane leib ja muud niisugused asjad väga suurt muret ei sünnitanud, oli üliõpilaskonnal rahaküsimus juba esimestel päevadel ja õieti veelgi enne niisama terav kui praegugi, ehk vähe teravam, sest seda olid arvesse võtnud ettenäijad ülikooli põhikirja kokkuseadjad ning vastava märkuse juba ülikooli vande vormelisse mahutanud. Iga noor üliõpilane pidi immatrikuleerimise juures pühaliku vande andma, milles muu seas ka järgmised laused sees olid: „За обиды, мнѣ нанесенныя, я не буду мстить по собственному произволу ни явно ни тайно, но какъ въ этихъ, такъ и въ другихъ случаяхъ буду подчиняться рѣшенію ректора или университетскаго сената. Изъ университета я удалюсь не иначе, какъ съ благосклоннаго согласія ректора и если буду подвергнутъ задержанію или аресту, не стану отъ этого уклоняться. Домашнюю утварь и всѣ мои вещи я вывезу изъ города лишь послѣ подлежащаго удовлетворенія моихъ кредиторовъ“.

Nagu sellest vandest selgub, andis noor ülikooli astuja ennast täielikult rektori võimusesse. Viimane oli tema vaimlikkude, eetiliste ja ka rahaliste asjade eest hoolitseja, oli kohtumõistja auküsimustes, võlgade tasumise valvaja jne.

Selleaegse üliõpilase elu oli üldse kuni viimase sammuni ette nähtud nii ülikoolis, kui ka kodus ja väljas, nagu see selgub määrustest üliõpilastele. Selle esimene paragraaf määrab ära üliõpilase suhted usuga:

„Студентъ долженъ соблюдать благочиніе, учиться истинной вѣрѣ, долженъ ежедневно, утромъ и вечеромъ, читать библію и всѣ занятія свои направлять къ славѣ Божіей“ (§ 1 De vita et moribus studio-sorum)... „долженъ какъ ада избѣгать и проклинать ложь“.

Kuid mitte ainult õpetavate määrustega ei katsutud noort akadeemia kodanikku ristiusu reeglisisid täitma sundida, vaid ka keelude ja karistustega nagu näeme § 4-st:

„Запрещаются въ извѣстное время всѣ прогулки и игры, которыя могутъ отвлекать отъ него (Слова Божія) молодыхъ людей, и кто въ воскресный день или главный праздникъ въ часы церковной службы будетъ находиться на площади или въ окрестностяхъ города, тотъ долженъ быть наказанъ карцеромъ“.

Mõned paragraafid annavad meile pildi selleaegistest üliõpilaste lõbusdest ja vallatustest, mis iseäranis moodis pidid olema, kui nende kohta määrustes eraldi tähendusi tehakse. Nii leiame § 22. ja 28.:

„Въ частной жизни студентъ долженъ воздерживаться отъ нанесенія кому либо обиды или насилія, отъ обмана, дракъ и всякого рода буйства, отъ нападенія на дома, выбиванія оконъ и вышибанія дверей; не долженъ безчестить кого либо, оскорблять честныхъ и невинныхъ лицъ ложными обвиненіями, ябедническими клеветами или распространеніемъ пасквилей“.

Nagu siit näha, oli sel ajal üliõpilastel õige palju lõbusid, mis nüüd juba tundmataks on jäänud, ehk vähemalt nii harukordseteks, et neist vähemalt põhikirjas juttu ei tule teha.

Üliõpilaste jaoks oli ka oma „politsei tund“, mis aga maksmas oli ainult kõrtside suhtes, ja see oli kaunis varajane.

„Въ трактиръ не долженъ засиживаться поздѣ девятого часа вечера и трактирщикъ, продающій вино или пиво послѣ девятого часа, подвергается наказанію отъ городского магистрата (§ 24).

Üliõpilase moraali eest hoolitsemine oli kirjalikult üldse väga täri-pealset avaldust leidnud, nagu näeme järgmistest paragraafidest:

„Студентамъ запрещаются всякаго рода шалости, - шутовскія дурачества, пирушки и попойки, неприличныя игры — въ шашки, кости, и. т. д. (§ 16 ja 18). Студентъ долженъ быть бережливъ, избѣгать излишнихъ расходовъ, роскоши и мотовства (§ 21). Онъ долженъ строго различать границу между своимъ и чужимъ и быть аккуратнымъ и честнымъ въ уплатѣ долговъ, особенно хозяевамъ за содержание и квартиру (§ 19 ja 20).

Mittekombelisteks mängudeks loeti siis, nagu näikse, ka „tamka“ mäng, domino jne. Korterit võlg figureerib ka siin, nagu vandeski. Ka varguse keeld on määrustesse üles võetud, mis küll head tunnistust ei anna toleaeagistest üliõpilastest, kui mitte arvata ei tuleks, et määruste kokkuseadmisel osalt ka teatud fraseoloogiaga tegemist ei oleks.

Patriotismi kasvatamine leidis teostamist ka õige iseäralikuis vormeis, nimelt väljamaa laituses ja takistustes selle kultuurist osa saada. Nii loeme:

„На студента налагается обязанность, вырабатывая въ себѣ должную скромность, имѣть однако же вѣрное и неприниженное мнѣніе о себѣ и о своемъ отечествѣ, не слишкомъ преклоняться передъ иностраннымъ (§ 29). Въ заграничныя университеты можетъ отправляться только тотъ, кто уже на родинѣ получилъ надлежащія познанія в наукахъ и правилахъ вѣры и доказаль это передъ собраніемъ профессоровъ (§ 30).

Selle, väljamaa kultuuri omamist takistava paragraafi põhikirja paigutamine sündis arvatavasti sellepärast, et palju Baltimaailt päritolevaid isikuid sel ajal Saksamaal õppimas oli, iseäranis kuramaalasi Königsbergis, Leipzgis ja teistes Saksamaa ülikoolilinnas. Kuralased olid seal juba Rootsi ülikoolist saadik kui poolakate sõbrad ja rootslaste ägedad vastased.

Neist näidetest ehk jätkub, et pilti saada sellest, mil kombel ülikool hoolitses oma kodaniku moraalse ja vaimliku elu ning kommete eest, missugustesse piirsesse oli sulutud see elu.

Vaatleme nüüd üliõpilase juriidilist seisukorda. Sel alal oli ülikool kõige oma perega täielik riiki sees. Ülikoolil oli oma kohus ning oma politsei. Linna piires ja selle ümbruses kuni 6 penikoormani ei tohtinud linna politsei üliõpilasi ilma ülikooli valitsuse loata puutada. Teiste kohtute alla käisid üliõpilased ainult teatud juhtumistel, ja siis pidi kohus nende asju esimeses järjekorras harutama, kuningliku kohtu karistuse kartusel.

Ülikooli kohtu koosseis oli: rektor (eesistuja), õigusteaduskonna dekaan ja sündikus ja 2 dekaani teistest fakulteest. Sellele kohtule allusid nõudmised kuni 50 rublani, ta võis määrata trahvisid kuni 25 rublani ja vangistust 14 päevani. Järgmiseks instantsiks oli ülikooli nõukogu, kes võis trahvida kuni 100 rublani.

Administratiivkaristus-õigus oli rektoril, kellel õigus oli kuni 3 päevani vangistust ja 15 rublani rahatrahvi määrata.

Kes üliõpilast ilma selle süüta kuidagi haavas, pidi peale hariliku karistuse veel 20 rubla kannatanule maksma.

Üliõpilast ei tohtinud vangistada, kui ta kaks vastutajat muretses.

Sarnane eelõigustatud seisukord andis üliõpilastele peaaegu täielise voli kätte, iseäranis veel selle tõttu, et ülikooli õpejõude ja üliõpilaste vahel, nagu edaspidi veel näeme, õige seltsimehelik vahekord valitses ja ülikooli valitsus viimaseid tugevasti kaitses, iseäranis kui riigi või omavalitsuse võimu vastu välja tuli astuda. Ka olid karistused, mis ülikooli kohtute poolt määrati, niivõrd väiksed, et nad mingit mõju ei võinud avaldada. Pea karistus-abinõuks oli kartserisse mõistmine. See oli aga rohkem lõbus ajaviide, kui karistus. 7. novembril 1811. kirjutab ülikooli hoolekandja Klinger rektorile:

„Карцеръ въ Дерптѣ устроень, кажется, болѣе для того, чтобы служить низменнымъ удовольствіямъ заключеннаго и его гостей...“

Kartseris võeti külalisi vastu, joodi, pidutseti, tantsiti jne. Ka üliõpilaste mälestuses ei figureeri kartser sugugi hirmutisena, vaid kartseris istumist peeti isegi tuntud auasjaks.

Tegelikult kujunes asi üleüldse koguni teistsugusena, kui ta määrustes ja põhikirjas paberil seisis. See oli ka loomulik. Ülikooli juhtivad jõud olid seitsmest ringkonnast pärit, kust üliõpilasedki, nad kohtasid üksteist sagedasti seltskonnas — perekondlikkudel koosviibimistel, piduõhtutel j. n. e. Nad tundsid endid siis ka ühise perena nii kodus kui ka ülikoolis. Kui kaugemale nende kokkuhoidmine läks, tunnistavad mitmed protsessid riigivalitsuse edustajatega, mis kuni keisrini läksid. Iseloomustava näitusena esitan siin ühe juhtumuse, mis ühtlasi selgelt peegeldab selleaegse valitsuse vaadet üliõpilaste ülespidamise peale.

8. novembril 1804. a. tungisid üliõpilased kivisilla peal käsitööliliste kallale sellepärast, et nad üliõpilaste laule laulsid. Rahustamiseks toodi karaul kapten Tomõshevi juhatusel välja, kes aga tubliste sõimata sai. Tervet seda lugu vaatas professor Elsner rahulikult pealt. Ülikooli kohus, kes asja läbi harutas, mõistis 2 üliõpilast kaheks päevaks kartserisse ja mustal tahvil manitses garnisoni vastu viisakamalt ülespidama. Kindral-kuberner Bukshövden saatis asja siseministrile, kes asja keisrile esitas. Keiser saatis 13. jaanuaril 1805. a. Bukshövdenile järgmise vastuse:

„Государь Императоръ, негодую на порядки, в Дерптѣ возобновляющіеся, отъ кого бы они ни происходили, и указавъ, чтобы строго объ оныхъ со стороны университета изслѣдовано было, замѣчаетъ однако-же при томъ, что нѣтъ почти возможности въ мѣстѣ, гдѣ такое стеченіе молодыхъ людей на свободѣ живущихъ находится, чтобы какихъ-либо беспорядковъ отъ юности происходящихъ не случилось; что въ Германіи и въ другихъ мѣстахъ, гдѣ университеты существуютъ, беспорядки несравненно чаще возобновляются, что нѣкоторымъ образомъ за правило жителямъ тѣхъ мѣстъ пріемлется, оказывать снисхожденіе во всѣхъ случаяхъ, когда сіе не сопротивляется съ явными огорченіями, по уваженію тому, что отъ молодости нельзя ожидать всегда размышленныхъ поступковъ, и что города сіи получаютъ выгоды отъ существованія въ нихъ университетовъ“ j. n. e.

Üliõpilastele jäi võit. Kahepäevane kartseris istumine oli tasutud keisri moraalse toetusega, tunti palju kindlamat seljatagust, ning kaklemised, akende lõhkumised j. n. e. kestsid edasi täies hoos. Iseäranis moes paistsid olevat just akende lõhkumised, nii et see isegi järgmise märkuse hoolekandja Klingeri poolt välja kutsus:

„ . . . профессора, которые не нравятся студентамъ, сдѣлають всего лучше, если будутъ имѣть свои окна не на улицу, а во дворъ.“

1803. aastal tungis grupp selleks delegeeritud üliõpilasi väevõimul kolleegia nõunik Spalbacheri korterisse ja avaldas õige jämedal toonil oma rahulolematust Spalbacheri halvaks paneva märkuse peale üliõpilaste kohta ja lõi selle korteri aknad sisse.

Üliõpilased said ülikooli kohtu poolt noomituse, kuid Spalbacher maksis 20 rubla haavava ütluse eest. Sellega mitte rahul olles, kaebas ta kindralkuberner Bukshövdenile, kes asja teistkorda kohtus läbi vaadata käskis. Kohus leidis, et teotus õige suur on ja esitas loo keisrile. Vastuses tunnistati mõlemad pooled süüdlaseks ja ülikooli kohtu otsus jäi maksma.

1804. aastal võtsid akende lõhkumised ja käsitöölise ning soldatitega kiskumised kivisilla peal iseäranis hoogu.

30. novembril 1804., lõuna ajal, lõhuti aknad ära Brikenthali, Rats-herri, Werner'i ja professor Rosenmülleri korterites.

21. aprillil 1815., ülikooli aastapäeval, oli kivisillal suurem lahing Vene elanikkudega, mis lõppes ühe venelase surmaga. Sellest võttis osa ülikooli Vene keele lektor Seidlitz, kes ülikoolist selle eest välja heideti, kuna asi õige kõmurikkaks sai, sest et ta Riia kohtusse harutada anti, kus see tervelt 17 kuud kestis. Sel korral olid karistused kaunis suured. Käesolev juhtumine aga näitab, kui „soe“ vahekord üliõpilaste ja õpe-jõudude vahel valitses, mis isegi kuni ühiste kakelusteni küünis.

Viimase sündmuse tagajärjel keelati üliõpilastele 1817. a. ka mõõga kandmine ära ja anti luba üliõpilasi tsiviil kohtu alla anda. Mõõga kandmise luba anti küll kahe aasta pärast jälle tagasi.

Niisugune üliõpilastele väga „vaba“ ajajärk kestis kuni 1820. aastani, millal 4. juunil uus põhikirja välja anti, milles kohtu koosseis muudetud, karistused kõrgendatud said ja mitmesuguseid kitsendusi maksma pandi.

Kokkuvõttes näeme, et tegeliku elu ja põhikirja määruste vahel valitseb määratu vahe. Kõik paragraafid, mis kombelusest, kõlblusest, vagast meelest, ulakusest j. n. e. rääkisid, jäid ainult paberile. Valitsevate võimude vaated üliõpilasele peale andsid vaba voli kõige laiemale omavolile ja fantaasiale.

Õpetööd ja tolleaegiste üliõpilaste vaimlikke huvisid vaatleme järgmises numbris.

H. L.

Filosoofia Tartu ülikoolis.

Ülikool kui universitas litterarum peab oma õpilastele mitte ainult eriteadmisi andma, vaid haridust üleüldse. Õige, algupärane haridus ei ole aga mitte abstraktne, teoreetiline teadus, vaid oma aja vaimuelu sisu täielikkus ja oskus sellest täie mõistusega osa võtta. Algupärase hariduse kõige kõrgem täiuslikkus seisab mõtteteaduses kui ilmavaate õpetuses. Sest haridus tõendub tõi kõige inimlik-tähtsa osavõtmises ja mõistmises, teda kasvatatakse hingeliste jõudude harmoonias intellekti, tundmuse ja tahtmise kasvatamise abil. Aga hinge kujundamine üldise, ajatu kultuur-ideaali mõttes, nagu see avaldub ajaloo ning sotsiaalses ühiskonnas, on ainult filosoofia abil võimalik, sest filosoofia ei ole mitte ainult teadus

oletustest ja tunnetuse ning olemise põhilausest, vaid ka samal ajal katse ülevaatlikku sünteesi anda mõtlemise üldise tulemuse üle ja eriteaduste liitumise üle ühiseks ilmavaateks. Niisugust sünteesi tahab vahest iga mõtlev ülikooli õpilane teostada, aga ilma filosoofia abita läheb tal see vaevalt korda. Eriteadused käsitavad esemete teatud ala ja katuvad spetsiaalse meetodi abil selle ainet seadusepärastelt siduda. Filosoofia uurib aga teaduste tulemusi, katsub teaduse paljusest võitu saada, seab ühtlusele tungivale inimese vaimule uued probleeme üles, et sellest paljusest võitu saada ja sellega teadmise ühtlust saavutada.

Filosoofia seisab kõrgemal eriteadustest. Ta jaguneb kahte peagruppi: looduse- ja hingeteadusse, mis ainult reaalsuse kaks isekülge. Seda reaalsust katsub ta mõista, otsib tema ühtluse põhjusi. Ja ta ei rahuldu selle reaalsuse mõistelise seletusega, tema ülim eesmärk ei ole õieti mitte reaalsuse seletus, vaid selle mõistmine. Ta tahab tabada absoluutset, mitte ainult ratsionaalsel teel, vaid ka irratsionaalsel. Ta tahaks asja olemusse kõige põhjalikumalt tungida, tahaks absoluutset vaadelda. Seda kõigis inimestes olevat nõndanimetatud „metafüüsilist“ tarvidust katsub filosoofia kui ilmavaate õpetus rahuldada.

Selles seisab ka filosoofia tähtsus ülikooli jaoks. Teadustele põhjenedes peab ta oma õpilasi neist välja juhtima, peab arendama nende jaoks ilmavaate, mis kõiki eriteadmisi täiendada ja seletada katsub.

Missugust osa on siis filosoofia Tartu ülikoolis mänginud? On filosoofial suur mõju laialiste üliõpilasringide peale olnud ja kas on Tartus peale selle alatine filosoofiline kool välja kujunenud? Vastus selle küsimuse peale ei ole julgustav. Filosoofia Tartus ei ole mitte temale omast mõju avaldanud. Ta on eriteaduste kõrval väga tagaplaanile jäänud ja ta ei ole iseäranis XIX. aastasaja teisel poolel meie ülikooli vaimuelu peale seda suurt mõju avaldanud, nagu see Lääne-Euroopas harilikuks nähtuseks oli.

Filosoofiat õpetati Tartus, sõna tõsisel mõttes, ainult ajaloo-filosoofia teaduskonnas, kus rohkem kui saja aasta jooksul peaaegu kuni maailma sõjani filosoofia jaoks ainult üks õpetool oli, mis Strümpeli eestvõttel veel filosoofia ja pedagoogika õpetooliks laiendati. Usuteaduskond ei ole kahjuks peaaegu mingisugust filosoofilist mõju avaldanud. Süstemaatilise õpetooli esitajad — filosoofid teoloogide hulgas — olid Tartus peaaegu ilma erandita Luteruse kindla ortotoksii poolehoidjad. Õigusega peeti Tartu usuteaduse fakulteeti Rostocki ja Erlangeni kõrval kõige konservatiivsemaks. Kõige tähtsam süstemaatilise usuteaduse professor Aleksander von Oettingen katsus ühe õpilase sõnade järele tema poolt „Tartus kasvatatud õpetajaskonnas vana ortotoksii võimu maksma panna ja elavaks veendumuseks tõsta“. Ta oli vanaluterliku dogmaatika eestvõitleja ning läbiviija ajajärgul, mis sisemiselt temale vastand oli ja võõraks jäi. iseendast mõista, ei käinud filosoofia käsi selle juures hästi. Tema õpilane ja pärastine järeltuleja K. Girgensohn, nüüd professor Greifsvaldtis, kes Külpe juhatusel Würzburgis psühholoogia alal töötanud, äratas küll oma ettelugemistega ja praktikaga usuteadust õppivate üliõpilaste keskel huvi filosoofia ja iseäranis psühholoogiliste probleemide vastu, aga laiemate üliõpilasringide peale ei avaldanud ta mingisugust filosoofilist mõju. Samuti ei ole peaaegu täiesti mitte mingisugust mõju avaldanud üliõpilaste

peale õiguse filosoofia, mida mineva aastasaja lõpust saadik õigusteaduskonnas kui iseseisvat õpeainet õpetati.

Kui meie aga filosoofia mõjust Tartu ülikoolis rääkida tahame, võime ainult filosoofia õpetooli esitajaid vaadelda, kuna ainult nende läbi filosoofia laiemate ringide peale mõju on avaldanud. Süstemaatiliselt ja ka puhtkronoloogiliselt võib selle mõju ajaloos järgmist kolme ajajärku eraldada: 1) Kant'i mõju, 2) Herberti mõju ja 3) G. Teichmüller ning tema mõju.

1. Kant'i mõju.

Esimene filosoofia professor Tartu ülikoolis Gottlob Benjamin Jäsche oli Kanti õpilane ning poolehoidja. Kant andis talle isegi omad ülestähendused loogikast ümbertõotamiseks ning avaldamiseks. Ta oli hea kriitilise filosoofia tundja ja jäi kuni surmani selle poolehoidjaks. Ainult oma õpetegevuse lõpul hakkas ta ikka rohkem Jacobi ja Fries'i poole hoidma.

Jäsche elu oli väga sündmusrikas. Ta sündis Wartenbergis 15. juulil 1762. Sileesia linnakeses otse Poola piiri vastu. Tema isa oli Wartenbergis teiseks õpetajaks ja sealse linnakooli juhataja. Kuni 15 aastani õpetati teda kodus. 1777—1783. õppis ta Breslau gümnaasiumis. 1783. kevadel astus ta Halle ülikooli, kus ta kuni 1785. talveni usuteaduse ja filosoofia ettelugemisi kuulas, iseäranis usinasti aga filosoofia prof. Joh. Aug. Eberhardi omi. — Eberhard (1739—1809) seisis täiesti Leibniz Wolffi filosoofia alusel, mida ta ka Kanti vastu, kelle õpetus ainult niivõrd õige on, kui palju seda Leibniz juures olemas, kaitses. Jäsche tutvunes põhjalikult selle nõndanimetatud „filosoofiaga“, mis kõrvaldas ülikoolis veel valitseva skolastilise filosoofia. Haridusfilosoofia eesotsas seisis Leibniz tugev kuju, kes filosoofiliselt kõigist selle õpetuse poolehoidjatest kaugelt üle ulatas. Selle perioodi peafilosoof oli aga tema õpilane Christian Wolff (1679—1754). Ta ei olnud algupärane, loov pea, tema süsteem põhjenes peaaesjalikult Leibniz mõtetel, mida ta mitmekesiselt laiendas, pedantlikus põhjalikkuses sagedasti frivialiteeti uppudes. Sest tema kaine iseloom aitas teda otse Leibniz süsteemi sügavamõttelisemad ehk omapärasemad osad kas täiesti kõrvaldada ehk siiski labastada, näit. monodoloogia ja prestabileeritud harmoonia. Karakterlik on kogu tema arusaamisele esimene lause tema loogikas, ta tahab kogu filosoofiat „kindlaks ja kasulikuks teaduseks teha, ja küll arusaadavate mõistete ja põhjalikkude tõenduste abil“. Filosoofia ise on tema jaoks kogu mõtlemine ehk võimalikkus. Selle kõrgem printsiip on identiteedi lause, tema meetod.

Wolffi kõige suurem teenus oli saksakeelsete filosoofiliste oskussõnade loomine, kuna ta suuremalt jaolt esimesena Saksa keeles, aga mitte Ladina keeles, suure eduga luges. Ka pooled oma töödest on ta Saksa keele ümber pannud. Hiljem astus Wolffi vastu välja Kanti kriitika. Kant nimetas teda kõige tugevamaks ratsionalistliku dogmatismi esitajaks, täielikust ja katkestamata arusaamise seisukohast mõistuse võimises vaadatud, arvates puhta mõtlemise abil absoluutse olemuse loomust tunnetada võivat. Jäsche omas igal juhul Wolffi filosoofia abil põhjaliku metoodilise kooli, kuna Wolffi filosoofia kõigi puuduste peale vaatamata, filosoofilise mõtlemise kõval loogilis-süstemaatilisel alusel seisab.

Pärast pro venia concionandi eksami sooritamist 1786. hakkas Jäsche kodukooliõpetajaks Sileesias ja jatkas vabal ajal filosoofia õppimist. Selle õppimise viili oli järgmine töö: „Über reinen Naturalismus und positive, insbesondere christliche Religion und deren Verhältnis zur Volksaufklärung. Berlin, 1790“. Et selle kirjutuse seisukoht Luteruse kiriku juhtitele Sileesias väga ratsionalistlik näis, siis ei võinud Jäsche õpetaja koha saamise võimaluste peale loota. Sellepärast otsustas ta end täiesti filosoofiale pühendada. Ta asus nüüd 1791. a. Königsbergi, et kõige tähtsamat tolleagest filosoofi Immanuel Kanti kuulata. Kant oli siis oma kuulsuse kõige kõrgemal tipul. Kümne aasta eest 1781. ilmus tema filosoofiline peatöö „Die Kritik der reinen Vernunft“, mis kutsus revolutsiooni vaimuelus esile. Kantiga ühel ajal elav Moses Mendelsohn nimetab teda „Morgenstunden'i“ eessõnas kui „kõike purustajaks“. Kant on kriititsismi looja. Ta uurib tunnetuse põhilauseid, määrab selle maksvuse ja piirid kindlaks. Ratsionalismile, mis toetab end mõistusele ja empirismile, mis põhjeneb kogemusele, määratakse vastav koht. Kanti arvates on ratsionalismil õigus, kui ta omaks võtab olemasolevad absoluutselt kindlad ja tarvilikud mõisted ning otsused: on olemas tunnetuselemendid, mis ei olene kogemusest. Aga ratsionalistliku metafüüsika vastandina tõendab Kant, et ka puhtmõistusest olenevad tunnetuselemendid ainult võimaliku kogemuse kohta, tähendab, niipalju on kogemus üldse võimalik, maksvad on. Tähendab, empiristid ja ratsionalistid on pettumusel olnud meelte ja mõistuse koostöötamise kohta. Kumbki neist võimistest eraldi ei too tulu tunnetusele, sest tunnetus on objektiivne mõtlemine, käsiloleva aine määramine ehk ümbertöötamine. Meeled pakuvad mitmesugust materjaali, mida nad ise korraldada ei jõua, mõistus aga ühtlase vormi, millele ta ise üksi sisu ei jõua anda. „Vaatlemised ilma mõisteteta on pimedad (vormitud, arusaamatud), mõisted ilma vaatlusteta on tühjad (sisutud),“ ütleb Kant. Seal puudub vorm ja kord, siin varustav aine, tarvitamisesemed. Mõlemad on üksteisega seotud, ainult nende ühinemisest võib tekkida tunnetus.

Kanti revolutsiooniline seisukoht tunnetusteoorias, kopernikaline pööre, nagu Kant seda nimetab, lükkab endise seisukoha täiesti ümber. Juba vanast ajast peale arvati, et kogu meie mõtlemine tekib temast olenemata reaalsusest, ja kui ka ajajooksul teed sellele eesmärgile tunda-
valt muutunud on, eesmärk ise jääb püsima. Kant tunnetas läbitungiva teravusega, et eesmärk sel kujul kättesaamata on ja et kus kogu tõe selle eesmärgi saavutamisest ära ripub, siis temast igavesti lahti tuleb ütelda. Peaasjalikult sel põhjusel, et kui meie mõisted väljast poolt kinnitust tarvitavad, siis ei jõua meie kunagi saavutada üldiseid ja tarvilikke aluseid, nagu neid teadus nõuab, sest et kogemus meile alati ainult üksik- ning tõsiasju võib pakkuda. — Sellest raskusest on Kanti arvates ainult üks väljapääsetee: asjad peavad meie mõistete järele korraldatud saama, s. t. meie tunnetame asju ainult niipalju, kui palju nad meie vaatlemistesse ning mõtlemisvormidesse mahuvad. Kant näitab nüüd, et kõik, mis tunnetusele vormiks on, mitte väljast ei või tulla, vaid vaim peab seda ise andma. Omas töös: „Die Kritik der reinen Vernunft“ seab ta suure ülesande üles, otsida põhivormid üles, millel seisab kogu tunnetamine. Kogu tagajärg annab reaalsusele täiesti teistsuguse pildi. Sest nüüd on kindel, et meie korra, mida meie looduse üksikute asjade

näol uskusime leida, ise teinud oleme: teaduslikus uurimises võtame meie jälle oma varanduse vastu. Nii seletab Kanti uhke lause: „Der Verstand schöpft seine Gesetze nicht aus der Natur, sondern schreibt sie dieser vor“. — Aga kui niiviisi vaimu kõrge varandus kindlaks määratakse, ei pööra Kant mitte vähem selle peale tähelepanu, et tema piirid hoolikalt valvatud saaksid. Meie otsatul mõtlemisel ei ole loomise jõudu, ta ei jõua mitte realsust luua, vaid mõtlemise tegevus tarvitab ainet, mida asjad kui „Ding an sich“ andma peavad. „Alles Denken muss sich zuletzt auf Anschauungen, mithin bei uns auf Sinnlichkeit beziehen, weil uns auf andere Weise kein Gegenstand gegeben werden kann.“ Meelelisus ja mõtlemine peavad, tähendab, koos töötama, et kogemusi saavutada. — Tähendab, puhtast mõistusest olenevatest tunnetuselementidest, mõistetest a priori, ei jätku kõigi kogemuste jaoks, ei anna mingisugust värvit transsendentaalsusele, „Ding an sich“ jaoks, mis tunnetamata ja ka jääb. Teadusliku tunnetuse vaimuelus on Kanti arvates tingimata tunnetus, väljaspool kogemust kaob aga meil tunnetus, millel ei ole enam ainet, seaduslikkuses.

Metafüüsika ülemõistuslikkusest, asjadest „an sich“ ja nende omadustest on täiesti võimata. Siin algab usu ala. Kant tahtis, tähendab, mõistuse kohtu ees kõike hävitada, mida oma jõude pingutav mõistus ebaõige leidis olevat. Ta tahtis teaduse hoonet tugevale alusele ja selge arhitektoonilise löike järele ehitada. „Ta tahtis, nagu Eucken ütleb, spekulatsioonil tiivu ära lõigata, mille läbi ta lootis tühjas ruumis üles tõusta“.

Veniks liig pikale, kui meie jälgiksime Kanti õpetust edasi, ka öeldust on küllalt, et Kanti reformeerivat mõju kujutella.

Kõigilt poolt ja igast maast voolas Kanti juure kuulajaid, et tema jalgade ees tähelepanelikult tema õpetusi, mis nagu ilmutused mõjusid, pealt kuulata. Võib elavalt kujutella, missugust mõju need õpetused Jäsche peale avaldasid, kes oli saanud kõva ratsionaalse hariduse. Näib, et ta oma usinuse läbi Kanti tähelepanu on äratanud, kuna Kant temaga lähemasse läbikäimisse astus. Aga mitte kauaks ei jäänud Jäsche seekord Königsbergi, aprillikuul 1792. hakkab ta Kuramaal parun Firksi juures kodukooliõpetajaks. Ka siin jatkas Jäsche oma filosoofilisi uurimisi usinasti ja omandas Halles 1795 a. doktori aukraadi oma dissertatsiooni eest: „De Parmenide Pantheista ejusque in philosophiam meritis“. Aastal 1799. läks Jäsche Kuramaalt Königsbergi tagasi, kus ta filosoofia eradotsendiks sai. Tema dotsendiks saamise töö: „De artissimo disciplinarum inter se nexu, Philosophiae Criticae principiis firmis fundato“ põhjenes täiesti Kanti õpetuse ja vaadete peale.

Pea pärast seda ilmusid ka tema poolt ümbertöötatud Kanti kirjalikud ülestähendused loogikast. Need ilmusid Königsbergis 1800. aastal pealkirja all „Im. Kants Logik, Ein Handbuch der Vorlesungen“. Aga mitte kaua ei võinud Jäschet läbikäimine Kantiga rõõmustada, juba 1800. a. talvel sai ta kutsse parajasti asutatava Tartu ülikooli professoriks tulla, mis ta alles 1802. a. kevadel täita võis, kuna ülikooli avamine viibis. Tartusse jäi ta kuni oma surmani 1842. a. Tema õpetegevus kestis kuni 1839., kuna ta 25-aastase õpetegevuse järele veel viieks aastaks edasi

valiti. Teisel tagasivalimisel konkureeris temaga hiljem väga kuulsaks saanud Hegeli poolehoidja Johann Eduard Erdmann Liivimaalt, kelle aga nõukogu 15 häälega 8 vastu valimata jättis. Seda tagasilükkamist kahetseti pärast sagedasti õigusega, Erdmann oleks hoopis teise värskel õhu filosoofiasse toonud ja Tartus oleks filosoofia õitseage alganud. Aga ka Erdmann ei olnud mingisugune algupärane pea, ta kuulus Hegeli õpetuse poolehoidjate hulka ning pidas kõvasti oma õpetaja vaadetest kinni. Ta on kuulus kui filosoofia ajaloolane ja ta ülevaade filosoofia ajaloost on veel praegu üks filosoofia-ajaloo tuttavamatest töödest. Arusaadav on sellepärast, et Erdmannil, vaatamata selle peale, et ta hiilgav akadeemiline õpetaja ja kõnemees oli, ühtki õpilast ei ole.

Jäsche ise katsus oma pika õpetegevuse ajal kõige oma jõuga üliõpilastele teoreetilist ning praktilist filosoofiat Kanti vaimus selgesti ning täpisealt ette kanda. Ka katsus tema praktika ja harjutuste abil kirjalikkudes töödes ning vaielustes filosoofiliste ainete üle isiklikku teaduslikku läbikäimist üliõpilasnoorsooga võimalust mööda alal hoida. Ta katsus ka oma kuulajate ilmavaadet entsüklopeediliste ettelugemiste abil õpeainete üle, mis programmi ei kuulunud, laiendada ja neile teaduste süsteemilist olemist üksteisest selgeks teha. Selle ülesandega teevad tege- mist ka mõned tema tööd.¹⁾ Peale selle on ta töid kirjutanud eetika ja regilioonifilosoofia üle, iseäranis on aga tema nimi ühe suurema ajaloolise töö läbi panteismi üle teadusilmas tuttavaks saanud.²⁾

Oma tegevuse viimaste aastate jooksul sattus Jäsche aegamisi Fr. H. Jacobi ja J. Fr. Fries'i õpetuse mõju alla, mida imestada ei tule, sest siis valitsevate Schelling'i ja Hegel'i süsteemide vastanditena püsisid Jacobi kui ka Fries peajoontes Kant'i juure tagasiviival seisukohal.

Jäsche ei jätnud ainustki otsekohest õpilast järele. Meie ei tea isegi, kas tal üleüldse suurt mõju oma kuulajate peale on olnud. Kindel on igatahes, et see vaevalt viimastel aastatel võis sündida. Sest arvesse võtmata Jäsche kõrget vanadust tema tegevuse viimastel aastatel, hakkas loodusteaduste suur edu üliõpilaste suure massi juures filosoofia sära vähendama.

Jäsche järele luges fakulteedi ülesandel mitme aasta jooksul (1839—1845.) filosoofia obligatoorilist kursust filosoofia eradotsent Moriz Conrad Posselt. Ta ettelugemised pidid väga väikse tähtsusega olema, sest fakulteet ei valinud teda mitte vabale kateedri-le, vaid noore eradotsendi Ludvig Heinrich Strümpel'i, kes 1844. a. Tartus dotsendi aukraadi omandas.

1) Einleitung zu einer Architektonik der Wissenschaften u. s. w. Dorpat, 1816. Grundlinien zu einer Architektonik und systematischen Universal-Encyclopädie der Wissenschaften. B. I. Dorpat, 1818.

2) Grundlinien der Moralphilosophie oder der philosophischen Rechts- und Tugendlehre, nach Kant's Metaphysik der Sitten. Dorpat, 1804. Kurze Darstellung der philosophischen Religionslehre. Dorpat, 1825. Der Pantheismus nach seinen verschiedenen Hauptformen, seinen Ursprung und Fortgange, seinem spekulativen und praktischen Werth und Gehalt. Ein Beitrag zur Geschichte und Kritik dieser Lehre in alter und neuer Philosophie. 3 Bände. Berlin, 1828—1832.

Posselt lahkus Tartust arvatavasti sellepärast, et ta end haavatud tundis olevat. Ta hakkas pärast seda, kui ta Peterburis ja Moskvas Saksa keelekooliõpetajaks oli olnud, Peterburis keiserliku avaliku raamatukogu hoidjaks. Seal suri ta 1875. a.

Tuntud on ta admiral Franz Lefert'i, kes oli Peeter Suure õpetaja ja usaldusmees, biograafina.¹⁾

Strümpel'iga algab teine periood: Herbert'i mõju filosoofias Tartu ülikoolis.

(Järgneb.)

Eradotsent W. Freymann.

Intelligentsi ülesanne rahva elus.

Meie kodumaad katab nüüd üsna tihe koolide võrk, algades rahvakoolidest ja lõpetades kõrgemate koolidega; viimaste hulgas äratub suuremat tähelepanu ülikool, mille ülevalpidamine väiksel rahvalt võrdlemisi suuri jõupingutusi nõuab. Muidugi peab maa ja rahvas suurte jõukulutuste eest, mis talle oma noorsoole kõrgema hariduse muretsemine maksma läheb, väärilist vastutasu, väärilist tänu neilt noortelt saama, kel kõrgema kooli läbi kõrgema hariduse saamine võimaldatud. Loomulikult peab siis maa kõrgem kool rahuldama maa ja rahva orgaanilisi tarvidusi, mille rahuldamiseks rahuldajad kõrgema akadeemilise hariduse saama peavad. Riigi ja rahva orgaaniline tarvidus nõuab kõige pealt terve rea riigiametnikke, tohtrid, õpetajaid, agronoome, inseneere j. n. e., tähendab terve rea eriharidusega inimesi, kellele riigis teatud kindel, äramääratud tööala osaks langeb. Siis avaldub rahva ja riigi orgaaniline tarvidus kõrgemast haridusest osasaanud isikute suhtes veel šes mõttes, et rahva ja riigi organism vajab eneses kokkuliitvat teadvust, kokkuliitvat ollust, mis ühendaks riigi kehas mitmesuguseid erimeeleolusi, erisihisid, mis teatud enesekohalisele teadvusele jõudnud, mil aga puudub teadvus ühiseks kokkuliitumiseks, kogurahvuslikuks ühiseluks. Ma ei taha siin muidugi väita, et rahvas eneses vaimlikult täiesti võhivõrastest ollustest koos seisaks, kel mitte mingisugust kogurahvuslikku, koguriiklikku meeleolu, teadvust ei ole. See on ja peab rahval olema, kes enesekohast kogurahvuslikku, oma riiklikku elu elada püüab ja tahab. Asjalugu seisab selles, kuigi see teadvus on ja peab olema, ta võib aga olla mõnikord alateadvuslik, passiivne ja siis kui isikuhuvid ja riigihuvid küsimuse alla tulevad, võib tasakaal mõlemi huvi kokkukõlasse viimisel ära jääda. Selle kokkukõla saavutamine isikuhuvi ja riigihuvi kulul jääb kõrgema hariduse osaliseks saanud isikute kohuseks ja ülesandeks.

Minnes välja nõudest, et rahva ja riigi organismil tarvidus kõrgema haridusega eriteadlaste järele, märkame, et siin tähtis on, et rahval ja riigil tarvitada oleks kõrgeväärtuslik asjatundjate kogu. Riigi organismi korralikult töötamiseks, asjaajamiseks on tarvis korralikult ettevalmistatud,

1) Der General und Admiral Franz Lefert. Sein Leben und seine Zeit Frankf. a. M. 1866.

asjatundlikku ja asjasse süvenenud ametkonda. Korralik ja asjatundlik ametkond loob võimaluse riigi aparati õigelt, kiirelt töötama panna, on riigile kõige odavam ja tagajärgede seisukohalt vaadeldes kõige tulusam, kuna kõiksugu muud, praktiliste eriteadusega isikud jälle juhivad rahva elu mitmesugustel töö erialadel. Arstiteaduse ülesandeks jääb rahva tervise eest hoolitsemine, häda ja viletsuse vähendamine, mis ühiskonna kehasse tõvede läbi imbub, rahva tööjõu alahoidmine, et rahvas haiguste läbi ei kaota oma liikmeid töö alalt töövõimetus, või surma läbi.

Sarnased spetsialistid, nagu inseneerid, agronoomid, peavad riigi majanduselu tõusengule oma eriteadmistega kaasa aitama. Nende osaks langeb, kas sarnast eriteadust nõudvate ülesandete juhtimine, või otsekohe kaostatamine; esimesel korral oleks meil tegu ringkonna agronoomidega jne., teisel korral aga agronoomidega jne., kes otsekohe oma talu pidama lähevad. Arusaadav, et mõlemal korral eriteadlaste tarviduse aluseks suurema produktiooni võimaldamine jääb. Haritud jõud peab siin tööle suurema, kõrgema, ulatavama ja sügavama sihi ja teostuse enese andma kas seda juhtides või jälle ise otsekohe kaasa töötades.

Et neid nõudmisi rahuldada, peavad mainitud eriteadlased omama kõrgema eriteaduse sügavalt, mitte ainult teoreetiliselt, vaid ka tegelikult. Siit järgneb ka iseenesest juba iga kõrgemat eriteadust õppiva isiku eetilise kohus oma töö vastu. Ja see on, püüda võimalikult hästi ja põhjalikult erialaks väljavalitud õpeainet omandada, samast eetilisest seisukohast vaadeldes ka seda, et iga eriharidusega isik oma töö peale tõsiselt vaataks ja seda mitte ei hindaks kui mehaanilist eluta töökohustust, mille täitmine täitjale teatud palga annab, võimaldades talle nautivat ulaelu elada, kus töö jaoks ja kasuks õige vähe käeliigutusi tehakse.

Sarnane töö ja töötäitmine on vähe produktiivne ja kallis ühiskonnale. Arusaadav, et just see, kui kõrgem eriharidus mitte ainult eriteadusega asjatundjaid ei valmista, mitte ainult palgaliste kohtade täitmiseks, vaid ellu, tegevusse, töösse enesesse, nagu kõrgema haridusega kohapidajaid, et siis tõsiseks tööoskuse tõstmiseks palju ära tehakse. Siin peab inimene midagi ära tegema, ta on sunnitud seda korda saatma juba oma isiklikkudes sissetulekute huvides. Järjekult siis just see, et suurema hulga eriharidusega isikute käepärast olemist üks osa on sunnitud oma teadmisi otsekohe kodus tööpõllul tarvitusele võtma, on asjale enesele kasuks. Arusaadav ka, et see kõik meie inimesi liialdatud, liig üleskrüvitud elumõnude maitsmise püüdel vägisi eemale kisub tõsiste ülesannete täitmisele. Ei ole ju küll sugugi väita tarvis, et inimesele ka teatud viisil elumõnu, lõbu tarvis on, kuid siin peab ikka teatud piir olema. Ja juba see, et töö põhjalikumaks saab, teeb tööd selleks, mis inimest rahuldab ja talle teatud eetilise väärtuse annab. Suure tähtsusega on muidugi siin see, misvõrra õppivale noorsoole õppimine võimaldatud. Meie maa ja riik ei suuda veel mitte võimaldada kõikidele annete ja soovide kohast eriharidust; paljud, kes soovivad inseneerideks õppida, peavad väljamaale minema, mis aga sugugi mitte nii hõlbus ei ole, kõige pealt muidugi mitte ainelistel põhjustel, kuna riik sarnaseid võimalusi piiratud arvul stipendiumite andmise läbi lubada võib. Ei maksa just siiski pessimistlik olla, ka mitte selle poolest, et meie kõrgemat eriharidust andev asutus õpeabinõude jne. nõuete kohalt vaadeldes ei saa veel teiste kultuuriliste maadega võistelda, siin oleme saaval, looval ja edasiareneval seisukohal. Ei võinud ju

meie riigile need asutused rüppe langeda täielikkudena, vaid meie peame selle eest võitlema, et nad täielikkudeks kujuneksid. Siin aitab just õppivate agarus kaasa, — tähtis on vaimustus ja hoog, mis tööle ja selle kordaminekule palju tõsisist tulu tuua, võib.

See oleks, mis meile vajadusena silma paistab kõrgema eriharidusega isikute tarviduste seisukohalt; siis veel mõni sõna haritud tööjõu, haritud isiku tähtsusest riigi organismi, keha kooshoidmisel.

Asjaolust õigemaks arusaamiseks võiksime okkupatsiooni aega tuua. Silmnähtavalt pidasid sakslased suure tähtsusega abinõuks rahva mürdmiseks temalt intelligentsi äravõtmist. Võta rahvalt tema intelligents, siis võtad talt rahvusmeelsuse, aktiivsuse ja teadvuse, ja järele jäävad küll rahva laiemad kihid, kuid neil ei ole kogu rahvusliku iseteadvuse selgust; intelligentsi võtmisega jääb rahvas nagu ilma ühise selgroota, jääb killustatuks ja selles killustatud kogus on siis kergem jagu saada üksikuist osadest, kas survega, kas meelitustega, lubamistega; siin on suured võimalused põhjusemõtte divide et impera maksmapanemiseks ja läbiviimiseks. Tuletatagu meele, missuguseid õnne pilta, õnne oasiseid ja miraasiseid Eesti talupoegadele rikka majandusliku tuleviku näol Saksa ametliku ringkonna poolt meie ajalehtedele peale sunnitud juhtkirjade teel silmi ette maaliti, kuna aga intelligentsi ja Eesti juhtivat ollust rahva silmis igapidi alandada püüti.

Nii siis jätkub sellestki näitusest selle väitmiseks, missugune suur moraalne ja eetiline väärtus intelligentsil rahva elus. See on nagu rahva kops, mille läbi ta kui elav organism hingab ja õhku saab, ja tugev keha ei suuda midagi korda saata, kui kops haige on, kops võimaldab keha korraliku tegevuse. Olgu need paar sõna selleks lausunud, et kaasa aidata, et meie kõrgemas koolis õppiv noorsugu oma kohustest ja tähtsusest vääriulikult püüaks aru saada.

H. S.

Saksamaa üliõpilaskonnast.

Enne, kui alata katkendlikku ülevaadet Saksa üliõpilaskonna elust, ei saa hoiduda väikest etteheidet tegemast Eesti üliõpilasile, kes Saksamaal õpivad. Meie üliõpilaskond, kes praegu otsib uusi vorme oma eluavalduisile, näeks heameelega „Üliõpilaslehes“ sõnumeid ja kirjeldusi meie lähema suurriigi üliõpilaskonna elust-olust. Ilma, et tarvitseks alistuda sellele nii kardetud ja kardetavale Saksa kultuuri mõjule, on meil siiski tarvilik tutvuneda temaga, eraldi veel nüüd, kus sealgi on kõik käärimas, kus sealgi on üles seatud uued sihid, ning otsitakse teid, mida mööda neile lähemale jõuda. Seni ei ole aga Saksamaal õppivaist üliõpilasist keegi vaevaks võtnud selle üle informeerida neid, kellel väljapääsemiseks Eestist võimalused puuduvad. Olgu meele tuletatud, et iga üliõpilane, kes väljamaale õppima sõidab, viib enesega kaasa moraalse kohustuse sidet luua Eesti ja väljamaa üliõpilaskonna vahel, neid vastastikku tutvustada. Üleilmne üliõpilasliit omab ikka laiemad ja laiemad väljavaated, sellega tuleb ka Eesti üliõpilaskonnal rehkendada, ning ei ole meile sugugi auks, kui meie seal esineme võhikutena teiste, suuremate üliõpilaskondade suhtes.

Siin, kaugel olles, ei saa viimastest kuigi täielikku ettekujutust, ja meie olude prisma läbi vaadeldes võivad osutada väärotsused.

Ka käesolev kirjatükk ei prätendeeri samal põhjusel põhjalikkuse ja täpisealsuse peale ja hoidub meelega kriitikast ja omapoolseist selgitusist, edasi andes vastava kirjanduse jälgimisest saadud muljeid.

Organisatsioon ja „aria“ printsiip.

„Aria küsimuse“ nime all on üliõpilaskonda sisse tunginud juutide küsimus, mis peale ilmasõda Saksamaal õige elavalt päevakorral on, mille kohta sadasid pakse ja õhuke si raamatuid ilmub. Vähe võõrastamapanev side organisatsiooni ja juutide küsimuse vahel selgub, kui vaatleme viimase (neljanda) üliõpilaspäeva tegevust Erlangenis, kus see aine põnevamaks päevakorra punktiks oli, kus selle üle kuni 1/26 hommikul vaieldi, kus baierlased ja austrialased selle pärast demonstratiivselt lahkusid ja kus siiski lõpulikult kindlale otsusele ei jõutud. Enne aga, kui Erlangeni üliõpilaspäeva juure tulla, peab enne lühidalt tutvunema Saksa Üliõpilaskonna¹⁾ tekkimisega ja senise arenemisega.

Saksa Üliõpilaskond sel kujul, nagu ta praegu olemas on, sai oma alguse peale revolutsiooni, kus uue üliõpilaste seadusega iga ülikooli juure sunduslik organisatsioon loodi, mille liikmeks iga üliõpilane on ja millel õigus on oma liigetele makse määrata. Sellega muutusid kohalikud Üliõpilaskonnad õiguslikeks ülikooli osadeks. Varsti loodi ka üldorganisatsioon, mille kõrgemaks asutuseks on üliõpilaspäev, koosseisev kohalikkude Üliõpilaskondade edustajaist. Esimesel üliõpilaspäeval Vürzburgis, 1919. aastal otsustati, et Üliõpilaskonna liigeteks võivad olla Saksa sünnipära ja emakeelega üliõpilased. See otsus tekitas koha peal vaielusi küsimuse üle: kas võivad olla liigeteks ka juudid? Vürzburgi üliõpilaspäeva formulaatsioon „Saksa sünnipära“ vaatab selle peale eitavalt, ehk küll mõeldud oli teisiti, sest põhikirja komisjoni esimees ise oli juut Merzbach.

Järgmine erakorraline üliõpilaspäev, mis peajaslikult selle küsimuse otsustamiseks Dresdenis kokku astus, võttis aluseks riikkondsuse printsiibi, tegi aga erandi, lugedes üheväärilisteks „aria“ sakslastega ainult neid juute, kes enne 1. augusti 1914. a. Saksa riikkondsusesse astunud.

Göttingeni üliõpilaspäeval, 1920. a. juulikuul oli küsimus jällegi päevakorral. Otsustati aluseks võtta riikkondsuse printsiip, kuid jällegi ei suudetud seda puhtalt läbi viia, ning Austrias eksisteerisid „puhtaria“ organisatsioonid ja ainult need olid üldüliõpilaskonna liigeteks. Selle tõttu tuli niisuguseid nähtusi esile, et juut, kellel Saksamaal õigus on Üliõpilaskonna liige olla ja kes seda ka on, Austriasse õppima sõites Üliõpilaskonnast välja jääb. Ehk jälle: kahest austrialasest, kes sakslased on kultuuri, ajaloo ja keele poolest, võib Saksamaal Üliõpilaskonna liikmeks olla ainult see, kes „Saksa sünnipära“ on, kuna teisel — juudil — see õigus puudub. Küsimus, mis poliitilist laadi kannab, omas sarnase kuju, et Austria saadik Berliinis samme astus põhikirja muutmiseks.

Erlangeni üliõpilaspäeval oodati selle küsimuse puudutamist suure põnevusega, sest juba enne oli kuulda, et austrialased kavatsesid esineda

1) Kirjutan Üliõpilaskonna — kui organisatsiooni suure tähega ja üliõpilaskonna — kui üliõpilaste kogu, kui ühiskonna osa, väiksega.

ettepanekuga, et ka Saksamaal raassi printsiip maksma pandaks. Ja tõesti selles suhtes ei toonud Erlangeni üliõpilaspäev üllatusi. Vaielused olid ägedad. Ehk küll suurem töö ja pea osa vaielustest komisjonides peeti, oli plenaaristangul asi õige kärrikas. Austrialased ja baierlased osutusid kõige ägedamate antisemiitlastena ja ütlesid, et nemad juutide küsimust rahule ei jäta. Sakslaste poolt toonitati (Dr. Benecke), et üliõpilaskond ei saa üht oma ülesannet (rahvaga kaastöötamine) täita, kui üliõpilaskond rahva ühiskonda teistsugusena (ilma juutideta) mõistab, kui rahvas ise. Hääletamisel saab ettepanek, üliõpilaskonda riikkondsuse põhimõtte järele moodustada, 29 häält poolt ja 148 vastu. Austrialaste ettepanek „aria printsiipi“ tarvitusele võtta — 99 poolt ja 73 vastu. Puudub ka nõuetav $\frac{2}{3}$ enamuse. Ka kompromisettepanek — asutada kolm iseiseisvat üliõpilaskonda: Saksamaal, Austrias ning Sudetimaal¹⁾, mille edustajad siis Üliõpilaskonna juhatuse moodustaksid — ei saanud tarvilikku häälteenamust. Taheti küsimus ära otsustada ainult riigisakslaste häältega, kuid selle peale lahkusid baierlased ja austrialased kell 1 öösel koosolekult. Läbirääkimiste järele tulid nad tagasi ja kell 3 jätkati koosolekut, ei jõutud aga ikkagi mingisugusele otsusele. Kulub veel üks öö vaidlemist, et järgmist kompromisettepanekut vastu võtta, enne otsustades seda teha liht häälteenamusega:

„Saksa üliõpilaskond“ moodustub Saksa riigi ülikoolide Üliõpilaskondest ja väljamaal asuvate ülikoolide Saksa Üliõpilaskondest. Viimased on ühendatud Austria-Saksa Üliõpilaskonnaks ja Sudetimaal Üliõpilaskonnaks... j. n. e.“

Nüüd on aga üksikute Üliõpilaskonde poolt palju vastuaidlusi selle otsuse kohta tulnud ning otsus tuleb üleüldisele hääletusele.

Nii siis kestab „aria“ küsimus veelgi edasi ja võitlus läheb ikka ägedamaks. Selle, pooleldi poliitilise, küsimuse harutamine võtab aga, nagu kuulda, Üliõpilaskonnalt hulk tööjõudu ära ning takistab teiste otsuste ja kavatsuste teostamist.

Üliõpilaskonna ülesanded.

Kolmas üliõpilaspäev Göttingenis määras ära Üliõpilaskonna ülesanded järgmiselt:

„Eesmärgiks võttes Ülikooli ikka lähema liitumise ühiskonnaga, käsitab ta (Saksa Üliõpilaskond) kõiki üliõpilaskonda puutuvaid isamaalisi, sotsiaalseid ja kultuuri küsimusi.“

Sellega väljendab üliõpilaspäev mõtet, mis igalpool, ka meil Eestis, peale ilmasõja ja revolutsioone esile on tõusnud: üliõpilaskonna kindlam side, lähem koostöö seltskonnaga. Eelsõjaaegse üliõpilaskonna kohta kirjutab F. W. „Frankfurter Zeitung“:

„Kui võtta Saksa üliõpilaskonda tema olulistes eluavaldustes, siis võib ütelda, et see enne 1914. aastat kirju erandnähtus Saksa rahvakehas oli, et ta oma iseloomulikumas avaldusvormis — ühendusoludes — mitte ainult väliselt eral-

1) Mägestiku piirkond Mähri ja Sileesia maakonna ümbruses.

duda ei tahtnud, mitte ainult iseäranis selgejoonelise välise vormiga, vaid palju sügavamal oleva ja sügavamale mineva „akadeemia kodaniku“ poliitilise eluviisi koguavaldustega, kes oma erandseisukohta tundis ja seda ka avaliku õiguse vallas maksma pani“.

Oma iseseisva sisemise eluga, oma aukodeksiga oli suurem hulk üliõpilasi rahvast täiesti lahutatud, neid ei huvitanud mingisugused sotsiaalsed ega poliitilised küsimused ja ainult väike protsent andus kultuurpedagoogilisele tegevusele ja tundis huvi sotsiaalseist püüdeist.

Sellesse ellu tõi sõda suure pöörde. Üliõpilane oli välja kistud oma ümbruskonnast, oma töö juurest ja ühises hallis mundris ligines ta tahehtamata rahvale. Sõjale järgnes revolutsioon, millest aga jällegi väksem osa üliõpilasi osa võttis ja liikumisega ühte sulades, edasi sammus, kuna suurem osa, kes sarnaseks sündmuseks sugugi ette ei olnud valmistatud, kellele autoriteetne „riik“ (just sakslaste juures nii iseloomustav) ideoloogia andis, jäi kõrvale. Ühendus rahvaga kadus, seltskond jäi talle võõraks, ja see võõrdumine viis ta tagasi sinna, kust poliitiline sündmustik teda välja kiskus, s. o. ennesõjaaegse seisukorra juure.

Lootust Göttingenis ülesseatud sihi teostamiseks on kaunis vähe, kui silmas pidada seda, et poliitilised voolud ja partei võitlus esiteks seltskonda niivõrd on killustatnud, et ei saa olla kindlat ettekujutust sellest ühiskonnast, ei saa teda tervikuna tunda, mispärast ka võimatu on temaga ligemat ühendust luua. Kui see ühiskond ise efemeerne on, siis ei saa ka reaalsemalt teid ära määrata, mida mööda talle läheneda. Teiseks on poliitika ja parteipoliitika niivõrd üliõpilaskonda imunud, et ka see enam tervikuna ei esine, vaid, nagu juba „aria“ küsimuse juures nägime, on ka seal lõhenemine ja võitlus mitme laagri vahel. Vahekorrad on ka seal kaunis teravaks aetud. Saksa rahvuslased tahavad, nagu Dr. Gerber Erlangeni üliõpilaspäeval ütles, Üliõpilaskonda ja ülikooli „rahvuslike teooriate propaganda organisatsiooniks teha.“ Kui võrra siin asi poliitilisele pinnale on läinud, tõendab juba see, et Baieris, kelle edustajad ühes austerlastega ägedamad juutide vastased olid, selle küsimuse harutamiseks õige tegevalt osa on võtnud Saksa marurahvuslased kindral Ludendorf ja oberst Xylander. Dr. W. Mommseni arvamise järele („Voss. Ztg.“) peavad üliõpilaskonna üksikud liikmed vahet tegema poliitilise tegevuse vahel, millega nad tegemist teevad mitmesugustes poliitilistes ja parteipoliitilistes organisatsioonides väljaspool ülikooli ja nende kohuste vahel, mis neilt nõuab Üliõpilaskond, kes ei saa poliitiliselt ühtlane kogu olla, kelle ülesanne on üliõpilastele võimaldada akadeemilist studiumi ja ülikooli ideede teenistust, kes peab olema vaimlik ühiskond.

Majanduslik tegevus.

Õnnetu sõja rüüstavad tagajärjed ei ole ka Saksa üliõpilasest mööda läinud ja on teda majandusliku kitsikuse keerdkäikesse viinud, kust väljapääseteed otsides Saksa üliõpilaskond õige raskelt mõjuvaid otsusi on sunnitud olnud tegema, mis aga tunnistust annavad sakslastele omasest visast tahtejõust ennast igal tingimusel välja upitada. Majandusliku abi alal on „Saksa Üliõpilaskond“ hulga tööd ära teinud ja suuri tagajärgi

selle, vaevalt kahe aasta jooksul, saavutanud, mis peasjalikult Üliõpilaskonna esimehe Peter van Aubeli teenuseks loetakse. Kõigi ülikoolide juure on asutatud majandusametid, kes on korraldanud lõunaid, korterivahetalitusi, raamatukogusid jne. On loodud suurepärase abiandmise organisatsioon, milleks van Aubelil on korda läinud ühendada „Sõprade ühingut“ (kvakerisi), kohalikke abiandmise ühisusi, mille eesotsas on „Üliõpilasteenistus 1914“, akadeemia abiliite ja üleilmlist kristlikkude üliõpilasühingute liitu. Mitmel pool on asutatud kooperatiivid, mis teiste kooperatiivasutustega ühendusse on astunud jne.

Neist organisatsioonest aga ei jatku, ning Erlangeni üliõpilaspäev on teinud otsuse, mis üliõpilastele kuigi roosilisi tulevikuväljavaateid ei paku ja mis tagant järele nii üliõpilaste kui lõpetanute poolt laimmist leiab. See on n. n. „Werkstudenti“ üliõpilase tüübiks tunnistamine. „Werkstudent“, s. o. üliõpilane, kes enese tööga ennast ülevalpidama ja koolitama peab. See on üliõpilane, kes ennast kurnama peab viimase võimaluseni, kelle õpetöö pidevus kõige rohkem kannatab, kes harilikult alati õpetöö kahjuks oma tähelepanu sunnitud on kõrvaltöö peale juhtima. „Werkstudenti“ vastu astub energiliselt üles Dr. Mahrholz („Voss. Ztg.“): Õpetöö ja teenistustöö ei salli üksteist. Üks neist peab selle all kannatama. Üliõpilase õpeaeg pikeneb selle võrra, mis ta teenistuseks ära peab raiskama. Osa õpeainete juures on aga kõrvalteenistus isegi võimata, nagu näituseks arstiteaduse, keemia, keeleteaduse jne. juures. Ka suvevaheajaga ei saa selles mõttes kasutada, sest see ei ole puhkamiseks, vaid suvel saab üliõpilane mahti peale praktilisi töid ja ettelugemisi saadud materiaali korraldada ja raamatuid läbi vaadata.

„Werkstudent“ leidis omale aga ka palju apoloogeete. Nii arvab näituseks Dr. G. Becker, et see annab tusedaid, tugeva tahtejõuga, loomisrõõmsaid inimesi, kes oma tuseduse proovi ära on annud.

Õigeks jääb aga vist V. Güntheri ütetus, et „Werkstudent“ ei ole mitte üliõpilase ideaal, vaid hädaaja üleminev nähtus. „Ta tahab üliõpilane olla, sest et ta sisemiselt seda peab olema, ta peab aga „Werkstudent“ olema sest et ta väliselt teisiti ei saa.

Kutseühendused.

Kuna mainitud organisatsioonid (Üliõpilaskonnad) on poliitilis-geograafilised ühendused, on Saksamaal tekkimas veel kutseühendused, mis liidavad ühe teaduskonna kõiki üliõpilasi teaduslikuks tööks oma erialal (Fachschaft). Need oleks täiesti rippumata Üliõpilaskonnast oma töös ning side oleks selles, et Üliõpilaskond oma eelarves teatud summad nende toetamiseks määrab. Kutseüliõpilaskonnad (Fachstudentenschaften) oleksid kõrgemate kutsekoolide üliõpilaste ühendused. Neil enam erialadesse jagunemist ei oleks, kuna nad ju üht teadusharu õpivad. Kutseühendused ülikoolide juures ning kutseüliõpilaskonnad on ühendatud kutsegruppidesse (Fachgruppen) Saksa Üliõpilaskonna juures. Ülemaks valitsusorganiks oleks kutsegrupi edustajate koosolek, kes ka grupi juhatuse valib.

Kutse organisatsiooni ülesandeks oleks akadeemilise hariduse ja kutse käsitlemine: kaasatöötamine ülikooli ja eksami-reformi küsimustes, praktiliste tööde korraldamine, väljaspool ülikooli olevate haridusvõimaluste

kättesaadavaks tegemine, oma õpeaine õppimise kohta juhataste andmine, kutsenõupidamiste korraldamine jne. Organisatsioonid, nagu Üliõpilaskondagi kuulumine, oleks sunduslik kõigile teaduskonna üliõpilastele.

Nagu kirjeldatust näha, on Saksa üliõpilaskonnal organiseerimisalal hulk tööd ära tehtud, iseäranis majandusliku eneseabi korraldamises. Kas need, teed mida mööda Saksa üliõpilaskond on otsustanud käia, õiged on, selle üle annab tulevik otsuse, praegu on aga käimas kibe töö abinõude täiendamise kallal. Mittekohastena osutunud vormid heidetakse kõrvale ja katsutakse uutega õnne. Nii ei rahuldanud senine Üliõpilaskonna juhatus, mis koos seisis esimehest, selle abist, kirjatöimetajast, laekahoidjast ja kümnest ringkonna juhatajast. See aparaat tundus raskena. Erlangeni üliõpilaspäeval oli kavatsus teda muuta, kuid kahjuks ei ole minul teateid, missugune otsus juhataste asjus vastu võeti.

Saksa üliõpilaskonna liikumises leiame palju ühist meie oma tegevusega. Nagu seal, nii on ka meil hüüdsõnaks: lähemale seltskonnale, sealne majanduslik kitsikus ootab ka meil lahendust ja vormid selle kitsikuse vastu võitlemiseks on pea ühesugused. Oleks sellepärast väga tähtis, kui saaks luua lähemat sidet sealsete organisatsiooniga. Nende kogemused võivad meile nii positiivseid kui ka negatiivseid näpunäiteid anda, millest meil suur tulu oleks.

Augustikuul, 1921. a. Tartus.

H. Laretei.

Edustuse tegevusest läinud õpeaastal.¹⁾

Vaadeldes meie üliõpilaskonna elu läinud õpeaastal, silmitsedes lähemalt ta tegevust ja selle tegevuse saavutusi, ei saa hoiduda väiksest pettumuse tundest. Suurte ootuste ja lootustega algas õpeaasta. Lõõdi veel sõnalahinguid üliõpilaskonna organiseerimise ja edustuse moodustamise viisi üle; otsiti paremaid teid üldiste eesmärkide saavutamiseks. Kõigest sest käärimisest võrsus viimaks välja praegune üliõpilaskonna „asutav kogu“, kui teda nii nimetada võiks, mille ülesandeks pidi olema üliõpilaskonna püsiva organiseerimismooduse määramine. Edustuse valimine sündis proportsionaalsel alusel nimestikkude läbi. Silmas pidades valitava edustuse ülesande suurt tähtsust ja soovides nihkuda ükskord surnult punktilt, leppisid kõik rühmitused, mis üliõpilaskonnas kujunenud, selle valimisviisiga.

Kuid juba valimistel andis end tunda see leigus, passiivsus ja ükskõiksus, millest meie üliõpilaskond kogu talve jooksul lahti ei saanud: selle peale vaatamata, et valimiste eel käis äge sõnavaling, et üliõpilaskonna organiseerimise küsimus juba kevadest saadik hoidis meeled eelvil,

1) Lubame allpooljärgnevale artiklile küsimuse igakülgselt selgitamiseks „Üliõpilastele“ veergudel lahkesti ruumi, kuigi ajakirja toimkonna arvates autor nii mitmeski asjas küsimust erapooletult ja asjalikult ei ole katsutud valgustada, vaid vastuoksa, seda isiklikult ja ühekülgselt on teinud. Niisuguseid mõtteavaldusi leiame seal, kus autor räägib edustuse juhataste moodustusest ja „oma rühma meestest“ ning täiesti asjatult isikutele, kuigi nimesid nimetamata, kallale tungib. Ei saa ka kuidagi nõus olla, kui autor uskumapanevalt tahab ütelda, et tema selsuukoht soomlaste vastuvõtu-banketi asjus see ainuke õige on.

Toimkond.

võtsid valimistest osa ainult pooled üliõpilased. On ju selge, et see asjaolu kahandavalt pidi mõjuma edustuse teguvõime peale.

Kuid ka edustuse enese esimesed sammud ei olnud õnnelikud. Eriti juhatuse moodustus. Ta seisis koos arvurikkamate rühmituste edustajaist, proportsionaalselt rühmituste suurusele. Ja tulemus? Tulemuseks oli see, et juhatuse moodustasid mitte isikud, kes olid seks kõige kohasemad, vaid need, keda üksikud rühmitused, ükskõik mil põhjusel, ette panid. On mõistetav siis, et edustuse juhatuse ei esinenud küllalt teguvõimsana ja ettevõtlikuna. Meie ei tohiks nii kramplikult kinni pidada „oma rühma meestest“, meie peame inimest hindama ta võimiste järele, mitte aga selle rühma järele, kuhu ta kuulub. Kui riikide parlamentides suudetakse vabaneda kitsast parteilikkusest riigi kõrgemate ametmeeste valimistel, siis peaks meie väikses üliõpilaskonna parlamendis see iseene- sest mõistetav ja selge olema. Ei ole ju lahkumineku meie üksikute rühmituste vahel kaugeltki mitte nii sügavad ja ülepääsmatud. Oleks vaja ainult rohkem usaldust üksteise vastu; tuleb loobuda seisukohalt, kus kõigis vastasrinna liikmeis verivaenlasi nähakse.

Edustus pidi määrama, nagu öeldud, üliõpilaskonna organiseerimisviisi. Oli siis loomulik oodata, et ta ka kohe selle ülesande teostamisele asub. Esimene samm ses asjas oleks pidanud olema kodukorra väljatöötamine, sest selge on, et ilma tegumoe reglamentatsioonita võimata on kindel ja juhuslikkusest enam-vähem vaba tegevus organisatsioonis, kus valitsemas vastukäivad voolud. Kodukorra vastuvõtmisele oleks pidanud loomulikult järgnema üliõpilaskonna üldorganisatsiooni põhikirja vastu- võtmine.

Kuid edustuse tegevus ei läinud ses sihis. Kuigi juba edustuse tegevuse algusel valiti kodukorra väljatöötamise komisjon, siiski jõuti kodukorra projektiga lõpule ainult 1-ks maiks. Kuid edustuse üldkoosolekule ta ei pääsnud: kahel korral ei tulnud koosoleku kvoorum kokku. Nii ei suutnud edustus poole aastaga isegi oma algelisemat ülesannet täita. Aeti läbi selle vördjaga, mis asemikkude kogu kodukorra nime all oma järeletulijale päranduseks jättis. Mis ime siis, et edustus asjaharustel vahel otse koomilisse seisukorda sattus!

Veel vähem on suudetud korda saata üliõpilaskonna organiseerimise mooduse määramise alal. Siin võrduvad edustuse tegevuse tulemused nullile. Vastu kevadet, paar nädalat enne õpetöö lõppu, valiti küll sellekohane komisjon, kuid minu teada pole komisjon kordagi koos käinud. Ja raske on loota, et suvekuudel sel alal midagi suudetaks korda saata.

Millega on seletatav nii väike edustuse töövõlljakus? Osalt, võib olla, oskamatusega. Suuremaks põhjuseks on aga, minu arvates, leigus, üldiste huvide puudus, mis muuseas on avaldust leidnud ka nähtuses, et umbes pooled edustuse määratud koosolekuist on kvoorumi puudusel pidamata jäänud. Edustuse koosolekuil käimine on muutunud tükitöö tegemiseks, millest püütakse lahti saada.

Selles edustuse jõuetuses peegeldub meie praeguse üliõpilaskonna üldine meeleolu. Meie üliõpilaskond on väsinud, roidunud. Vanad jumalad on põrmu varisenud, uued pole jõudnud tõusta. Endised rahvuskultuurilised aated, mis surveaegadel üliõpilaskonnale tegevuse sihtnõõrid andsid, on muutunud käsikäes meie ühiskondlik-riiklikkude muutustega udusteks, tuhmideks, nad on kaotanud oma hurma, sest elu on neist mõneski

asjas kaugele ette jõudnud. Ei teata, millest kinni haarata ja kobatakse pimesi käsikaudu. On märksa kahanenud huvi ja tung ühistegevuse järele. Sõja ja revolutsiooni aastad on masendavalt mõjunud meie üliõpilaskonna hingeallu, on temasse vajutanud sügavad jäljed. On üle elatud suur Euroopa sõda, revolutsioon, vahest ehk kõige intensiivsem ja äärmisem ajaloos, talle järgnenud enamlusega, Saksa okkupatsioon ja viimaks veel Eesti vabadussõda, mis nõudis äärmist jõupingutust. On elatud tugevalt, on põletud valusalt, heledalt. Mis ime siis, kui väsimus maad võttis, kui ainult tugevad erutused suudavad üliõpilaselu vaikset pinda liikuma panna! Ollakse tulpinud seltskondlikust rüselemisest ja askeldusest, püütakse elada endale ja omadele instinktidele, jättes kõrvale kaugemad eesmärgid. Ei püüta pilku heita kaugemasse tulevikku, vaid elatakse tänasele päevale. Priiskamine ja igakülgne elumaitmine on võtnud laiema ulatuse, hävitades paremad püüded ja eesmärgid ja halvates algelise takti- ja sündsustunde. Tuletatagu ainult meele kurbkuulsat banketti, mis oli korraldatud edustuse poolt Soome üliõpilaskoori auks ja mis ajakirjanduses nii palju pahameelt tekitas! Kui vaimukehv oli kogu see soomlaste vastuvõtmine! Otse piinlik meele tuletada! Ja veel kurvemaks muutus asi see läbi, et meie üliõpilaskonnas vastavatel kohtadel seisvail isikuil ei jätkunud julgust konstateerida fakte. Kuid kõigest neist asjust ainult mõõda minnes!

Nagu öeldud, puuduvad praegu meie üliõpilaskonnal ühendavad aated, puudub telg, mille ümber pöörleks ta vaimuilm. On maad võtnud vaimlik detsentralisatsioon, kui võib nii ütelda. Üliõpilaskonnas on praegu mõjul mitte vastastikune külgetõmbe-, vaid äratõuke jõud. Üliõpilaskond on killustunud pisikesteks ja suurteks gruppideks, mis üksteisega tihti veriyaenus. Kõik kokku moodustavad nad aga värvirikka, kuid siiski värvitu massi, mille hallil foonil eralduvad vahest ehk mõned üksikud grupid oma enam-vähem selgete püüetega ja eesmärkidega. Meie üliõpilaskonnal puudub ilme, omapärasus; tal puuduvad individuaalsed jooned, ta on kui ärakulunud vaskraha, mille kirja ei näe. Sarnane seisukord on, võib olla, paratamata, sest sõja- ja revolutsiooni aastatel on ülikooli tulnud isikud, kellele elu on juba teistsuguse pitsati peale vajutanud, ning üliõpilaskond pole veel suutnud kristalliseeruda. Kuid see ei suuda rahustada. Tarvis aktiivselt pahede kõrvaldamisele asuda: loov töö peab loomulikku protsessi kiirendama.

Olen oma ainest pisut kõrvale kaldunud, asudes edustuse senise tegevuse arvustuse juurest üliõpilaskonna praeguse vaimliku seisukorra eritluse juure. Kuid see kõrvalekaldumine oli tarvilik, et mõista paremini edustuse väikest töövõljakust.

Kas tõesti on siis edustus nii vähe korda saatnud? küsib võib olla mõni. Aga „Üliõpilastele“ ja üliõpilaste kõõgi jalule aitamine! Seda on vähe. „Üliõpilastele“ ja kõõgi aitas jalule Tallinnas lihavõtte pühade ajal edustuse juhatusel korraldatud pidu, mis sai läbi viidud edustusest eemalseisvate isikute abil. Edustuse enda koosolekud aga külsid väikeste päevaküsimuste ja paari üliõpilastesse puutuva määruse harutamisele, nagu üliõpilaste riikliku toetuse ja haigekassa määrused. Ja see on kõik. Ja kui hakkad puistama edustuse töövõlja, siis ei jää näppude vahele peaaegu midagi, mis edustus rahulduse tundega võiks oma

järeלטulijale edasi anda, kui tal endal tuleks mõnel põhjusel kohe laiali minna.

Läheneb uus õpeaasta, uus tegevuse periood üliõpilaskonnas. Ka edustus astub uuesti kokku. Võib olla muutub tema tegevus nüüd viljakamaks, intensiivsemaks ja oma tegevuse lõpul võib ta, võib olla, suurema rahuldusega oma töö peale tagasi vaadata, kui nüüd. Ka üliõpilaskond pääseb, võib olla, apaatia küüsisist ja asub energilisemale tegevusele. Seda tahaksime igatahes loota.

6. VII. 21.

Arnold Susi.

Üliõpilased ja korteriküsimus.

Kõigile teistele majanduslikkudele raskustele, millega Tartu üliõpilasel võidelda, on juba mõnda aastat lisaks tulnud korterikitsikus. Igal sügisel kerkib see küsimus uue tondina üles ja läheb aasta aastalt tõsisemaks. Ülikooli linn Tartu, kus omal ajal üle 3000 üliõpilase lähedalt võisid aset leida, ei saa enam äramahutada 2000 üliõpilast. Kõigile on tüütuseni tuttavad need majast maija rändamised ja korterijahid. Ei ole miskisugust võimalust valida, vaid esimene ette juhtuv nelja seinaga putka on sulle päästjaks. Sest lageda taeva alla ei saa ka üliõpilane, hoolimata oma minimaalsest nõudest, siiski jääda.

Arusaadav, et niisugusel juhusel ei saa palju juttu olla tingimistest. Inimesele, kes päevade ja nädalate kaupa asjata ringi jooksnud, on kõik tingimised vastuvõetavad. Üksikust toast maksetakse juba kuni 3000 marka kuus, peale selle pool sülda kuivi kasepuid. Nuta või naera — sul ei ole teist valikut. Ei ole kellegi ime, et mitmed ja mitmed kaasvõitlejad niisugusel lool ülikooli linna ei saagi asuda.

Et piinlikust korterijahist sügisel pääseda, hoiavad jõukamad kaasvõitlejad oma korterid ka suvel alles. Kuid seda ei jõua kaugelt suurem enamus teha ja jaht on mõõdapääsemata.

Võõras, kes Tartu olusid ei tunne, võib arvamisele tulla, et Tartu nii rohkearvulisele üliõpilaste perele kitsaks on jäänud ja siin lihtsalt ruumi ei ole. Tõepoolest ei ole see aga mitte nõnda. Arvustiku teated näitavad, et Tartu praegune arv vähem on ennesõjaaegsest. Siis aga oli üliõpilasi rohkem ja korteri võis vabalt igal pool saada. Tähendab, mitte ruum ei ole kitsaks jäänud, vaid tuleb otsida teisi põhjusi.

Kõige tõsisem pahe on korteritega angeldamine üüriseaduse tagajärjel. On üksikuid inimesi, kel kuni 10-e toaline korter tühise üüri eest käes. Kõrgema üüri eest kaitseb teda üüriseadus. Kui aga seesama odava korteri pidaja omakorda mõne toa üliõpilasele edasi üürib, siis ei ole üüriseadusel sellega midagi tegemist — üliõpilast see seadus ei kaitse. On teada juhtumisi, kus majaperemees 6—8 toalise korteri eest kõigest 250 marka üüri saab, üürnik aga ühe ainsa toa edasiüürimisel 2—3000 marka nõuab.

Teiseks on meil palju Vähkmannisi, kes on harjunud sõjapäivil „laialt“ elama. Peetakse suurt korterit, aga kehitatakse ükskõikselt õlgu, kui mõni üliõpilane juhtub tuba paluma, minevat omale kõik tarvis!

Kolmandaks tüübiks on õnnetu ja ahne majaomanik, kellele suurte ruumide eest üüriseaduse abil midagi ei makseta, kes aga seda kahju püüab üksikute toakestega üliõpilaste arvel tasa teha.

Vaatle küsimust, kust küljest tahad — üliõpilane on jäänud enese ja jumala hoolde, saagu ta läbi kuidas tahab, õppigu või ärgu õppigu, mis on sellega tegu seltskonnal, omavalitsusel või riigil! Meil hakatakse inimest alles siis hindama, kui tal juba diplom taskus on. Kuidas aga selle diplomini jõuda, ei huvita.

Käesolevate ridade otstarb ei olegi appeleerida ei seltskonna, ülikooli valitsuse, omavalitsuse või riigivalitsuse poole. Sealt poolt ei ole seni midagi tehtud üliõpilase järje parandamiseks (väljaarvatud vast ainult koolimaksu kõrgendus), sealt poolt ei ole ka abi niipea loota. Korteriküsimuse lahendus võib meil, nagu teisedki küsimused, sündida ainult üliõpilaste omaabi teel. Niisugust eeskuju näeme muu seas ka Saksamaal, kus juba ammu on tegutsemas sellekohased üliõpilaste korterikomisjonid või korteri bürood. Neist büroodest on nii palju kasu, et Saksa üliõpilane ei tarvitse jooksta korteri pärast majast majja ehk raisata raha ajalehe kuulutuste peale. Bürool on küllalt korterid ühes tingimistega teada, kust soovijale jalamaid aadress antakse. See võib ühtlasi julge olla, et ta ei sattu lijakasuvõtjate küüsi.

Kas ei oleks aeg ka meil mõelda niisuguse vahetalituse büroo peale üliõpilaste eneste algatusel? Võib olla, et kui meil omal juba miskisugune korraldus olemas, siis ka linnavalitsus mõnes suhtes omalt poolt abi ei keelaks. Praegune seisukord on aga täielikult metsik ja võimatu. Veel paar aastat niisugust peadpõõritavat korterihindade tõusu — ja meil leidub ehk mõni üksik õnnelik, kes suudab enesele seda lõbu lubada, et tal ülikooli linnas korter on.

Meie üliõpilaskond on nii mõnelgi alal avaldanud algatusvõimet ja ettevõtlikkust. Kuid majanduslikud küsimused ei ole vääriolist tähelepanu leidnud. Raskused sel alal kipuvad lausa üle pää. Meil puuduvad ühiselumajad, korralik ühiskööök, kooperatiivid jne. Kuid ometi peaks arvama, et üle kahetuhande pääline üliõpilaste pere selleks küllalt suur kogu on, et niisugusi asju kõige eeskujulikumalt sisse seada.

Meie oleme näinud, et teised meist vähe hoolivad. Ainuke tee on hästi organiseeritud omaabi. Mida varem sellest kinni haaratakse, seda parem meile enestele.

J. V.

A. Pääsuke'se äri

Promenaadi tän. 2, Tartus.

**Triigi-särgid, kraed, manshetid, kraesidemed,
sukad, sokid, kindad, moekaubad.**

Kaubad esimesist allikaist, Inglis- ja Saksamaa vabrikutest.

Kultuurita pole iseseisbust. Kirjandus on kultuur. Toetage kirjandusega kultuuri.

„Odamehe“ uuem kirjandus:

A. Alle: *Carmina barbata*. A. Vabbe kaas. R. Paris'e frontispis. H. 75 m. — A. Kallas: *Kui pisarad kõnelevad*. Religioon-filosoofiline teos. A. Kivikas: *Jüripäev*. Romaan meie lähemast minevikust ja olevikust. Ligi 300 lhk. Hind 250 mk. — O. Luts: *Harald tegutseb*. Novell. Hind 60 mk. — G. Räppo: *Uks lahti! Yhejürg. kom.* Hind 40 mk. — Ilo X. *Album-ajakiri*. Toim. Fr. Tuglas. Hind 60 mk. — Ole valmis. №№ 1—5. E. skoutide ajakiri. Hind 20 mk. — Griwing-Ilves: *Kirikumuusika*. Hind 100 mk. — H. Kruus: *Jaani Tõnisson*. Hind 90 mk. — A. Kruusberg: *Aadu Grenzsteini võitlus Jaani Tõnissoniga*. E. Ajaloo Arhiiv № 1. — A. Audova: *Andmed Pyhajärve uurimisest*. II. jagu: Plankton. Kaardid ja tabelid. Hind 150 mk. — F. H. Burnett: *Little Lord Fauntleroy*. Sõnastik. Pildid. Hind 145 mk. — F. V. Mikkelsaar: *Geomeetria algkoolidele*, I. II. trükk. — F. Tuglas: *William Shakespeare*. Hind 60 ja 75 mk.

Septembri algupäivil 1921 ilmub:

Meumann: *Esteetika süsteem*. — Kikas: *Ladina keele grammatika, lugemik ja sõnaraamat* (kolmen raamatun). — Koppel: *Aritmeetika ylesannete kogu*. — Kruusberg: *Ajaloo arhiiv № 2*. — Kivikas: *Verine väits*. — Ilo XI. — Kõiv: *Keemia*.

„ODAMEES“, Tartus, Promenaadi t. 7-a.

Osakonnad: **Rakveres** ja **Tapal**.

„ODAMEES“.

Ülikooli teated.

Prof. Dr. phil. Tor Helge Kjellin

Lundist on teatanud, et tema Tartu ülikooli kutse kunstiajaloo õpetoolile vastu võtab ja Tartu tuleb.

Prof. Dr. phil. Ernst Kieckers,

Indo-Euroopa keeleteaduse uus professor on Münchenist pärale jõudnud ja algab sügissemestril õpetegevust.

Prof. A. Lipschütz

sõidab Berliini septembrikuus s. a. ärapeatavale 1. rahvusvahelisele seksuaal-reformi kongressile.

Prof. L. Pussep

sõitis hiljuti väljamaale, Lätimaale ja teistesse Lääne-Euroopa riikidesse, et sealse teaduse eduga ja ülikoolide oludega tutvuneda. Riias on prof. Pussep arvamist avaldanud, et ääriikide ülikoolide õpejõud peaksid oma

vahel lähemasse ühendusse astuma. Professorid võiksid ühest ülikoolist teise ettelugemisi pidamas käia. Samuti on ta soovinud, et ühe ülikooli arstiteaduse üliõpilased teise ülikooli õpeasutusega tutvunemas käiksid.

Ta on ühtlasi Riia arstiteaduse esitajaid Tartus detsembrikuus peetavale arstide kongressile kutsunud. Olevat rohket osavõtmist loota.

Riiast sõitis Prof. Pussep Kovno. Sealst sõidab Berliini. Õpetegevuse alguseks jõuab ta Tartu tagasi.

Prof. A. M. Tallgreni uurimisteed

on sel suvel lõppenud. Ühes professor A. M. Tallgreniga käisid teekonnal ka üliõpilane Moora ja Eesti saadiku Dr. Kallas'e poeg Julius Kallas.

Teekond algas Hageris Harjumaal ja läks Peetrisse Järvamaale, sealt Viljandimaale Suure-Jaani Rattamaale, edasi Pärnumaale ja viimasest maakonnast Muhu ning Saaremaale. Kõige rohkem leidsid, mis ulatavad umbes teise aastasatta p. Kr., on professor Hagerist ja Peetri Nurmelt saanud. Peetris on suurte kivide pärast raske töötada olnud.

Vähem rahuldatus on prof. Tallgren Rattamaa tööst. Mõne aja eest avaldas Dr. J. Luiga arvamise, nagu oleks Rattamaal Lembitu võitlemise koht ja nagu tuleks sealt ta langenud sõjaväe jäänuseid otsida. Prof. Tallgren on seda küsimust nüüd katsunud arheoloogisel teel selgitada.

Kaevamiste tagajärjed Rattamaal ei vasta väidetele. Ta ei ole mingisuguseid andmeid leidnud, mis Dr. Luiga väidet toetaksid. Siiski ei taha ta veel sellega Dr. Luiga väidet ümber lükata. Ta on seni ühe suurema kalmu avanud; on aga veel teisi, mida ka tuleks avada. Tööjõudude puudusel ei võinud prof. Tallgren seekord oma ülesannet põhjalikult sooritada. Selle asemel kavatses ta edaspidi veel korra, kui rohkem tööjõudu saadaval, Rattamaal uurimist jätkata, et siis lõpulikult otsustada, kas sellel kohal Lembituga midagi tegemist võiks olla või ei.

Pärnumaal käis prof. Tallgren Päriveres seda kohta vaatamas, kus mullu rabast muistne riidetükk leiti, mis E. R. Muuseumile saadeti. Ta puutus veel nende lauaukidega kokku, mille juures riidetükk olnud. Riideleiu kohal ei võinud sedapuhku põhjalikumalt uurimist maa vesipärasure pärast ette võtta. On sammusid tehtud, et seda kohta kraavide varal tahendada. Kui koht tahedamaks saanud, kavatsetakse seal edasi kaevata, et näha, kas sealt veel muid muistseid mälestusi ei leidu.

Septembris kavatses prof. Tallgren, nagu „Päeval.“ kuuleb, üheskoos mitme üliõpilasega arheoloogilisi kaevamisi Rakvere ümbruses ette võtta, kust A. Tomson juba varemini mitu tähtsat muinasaja leidu saanud, kuid kus leiukoht alles hoolsamalt läbiuurimata. Sealne leiukoht tarvitab kaevamiseks rohkesti abiandvaid käsi; neid peab prof. Tallgren enesele veel hankima.

Ülikooli stipendiaadid Paul Kogermann ja Hugo Kaho

on oma ettevalmistustööd väljamaal lõpetanud ja Tartu tagasi jõudnud, et ülikooli juures tegevusse astuda.

Uute professorite

kohta on kuulda, et kui neid vaja tuleb, siis võib Ungarist loota. Jutud, nagu kavatses mitmed väljamaalased-professorid Tartust lahkuda, on haridusministri poolt põhjendamatuks tunnistatud.

Üngari keele lektori kohta

on haridusministeerium otsustanud Tartu ülikoolis 1. jaan. 1922 a. arvates sisse seada.

Ülikooli keemiateaduskonda

kavatsetakse juba käesoleval semestril praktilise osa poolest tublisti laiendada.

Põllumajandusteaduskonna metsakorralduse dotsendi k. t.

valis Tartu ülikooli valitsus omal viimasel koosolekul metsaasjanduse ja geodeesia õpetaja Andrei Mathieseni.

Ettelugemised statistika üle.

Silmas pidades, et praegu Tartu ülikoolis statistika üle ettelugemisi ei peeta, mitmelt poolt aga seks nõudmist on avaldetud, otsustas ülikooli valitsus prof. E Berendts'ile ülesandeks teha statistikat 2 tundi nädalas lügeda käesoleval poolaastal.

Ülikooli omavalitsuse seadus

on haridusministeeriumis harutusel, kust ta Riigikogusse pärast läbi-vaatamist edasi antakse.

Ülikooli majandus

on arstiteaduskonnas uute Maarjamõisa hospitaal-kliinikute, põllumajandusteaduskonnas Raadimõisa ja Kastre-Peravalla õpemetaskonna juuretulemisega väga laienenud. Sügisel avatakse veel ülikooli juure antud Muuli pidalitöbiste asutus ja võetakse Rootsiküla mõisa süda Saaremaal ülikooli kasutada. Nõnda on ülikooli majandus hoopis teisele alusele nihkunud, kui esialgselt ette näha võidi. Ülikooli majandusliku tegevuse koondamiseks ja majanduse juhtimiseks on valitsuse poolt majandusosakond kinnitatud ja majanduse juhatajaks ülikooli nõukogu poolt senine ülikooli sekretäär W. Tiedemann valitud.

Ülikooli varanduse üleandmise

akt kirjutati 26. aug. Vabariigi välisministeeriumi nimel dotsent P. Baumann ja Vene nõuk. valitsuse nimel narkomindeli esitaja W. Miniksi poolt alla. Nimetatud varandus jõudis juba kevadel Tartu, kuid seisis seni kastides lahti pakkimata. Nüüd on 600 kasti üleandmisega juba lõpule jõutud. Umbes 500 kasti üksikasjalik läbivaatamine ja varanduse eraldamine, mis ülikooli valitsus Vorooneshi ülikoolile tasu eest tagasi võiks anda, on ka alganud. Osa varanduse äraostmiseks Tartu ülikooli käest olevat nõukogude valitsus kuni 10.000.000 kuldrubla määranud. Kastide avamisel on ilmsiks tulnud, et 6 aastat Venemaal mööda reisinud ülikooli varandus on märksalt kannatada saanud: kastid on mitmel korral avatud, kannavad kuulide ja shrapnelli kildude jälgesid, on ümberlaadimistel purustatud jne. Üleandmine vältab vahest paar nädalat.

De la Gardie arhilo

on täielikult Venemaalt tagasi toodud. Selle tagasitoomise eest võlgne palju tänu prof. Gutmann'ile.

Silpendiumi määramise

suhtes ülikooli valitsusele sisseantavad sooviavaldused tulevad sügissemestrist alates iseäraliste eeltrükkide peale kirjutada, mis ülikooli kantseleist 1. aug. peale välja antakse.

Oma aadressi

on kohustatud Tartusse jõudvad üliõpilased ülikooli kantseleis selleks määratud aadressilehel üles andma.

Üliõpilaste kõöki

on otsustanud ülikooli valitsus, nagu kuuleme, laiendada. Kõögi laiendamise tarvidust tunti juba läinud semestril tuntavalt. Kui nüüd selles asjas ülikooli valitsus üliõpilastele vastu tuleb, siis peab seda hea meelega tervitama.

20 Leedu üliõpilast,

kes Peterburis ja Moskvast ülikooli kursuse läbi kuulunud, soovivad kuuldavasti Tartu õigusteaduskonna juures riigieksamid teha. Ülikooli valitsus on otsustanud sooviavaldustele vastu tulla ja neid ühel ajal Tartu üliõpilastega eksamineerida Vene ülikoolide programmi järele.

Spordist üliõpilaskonnas.

Sport üliõpilaskonnas ei ole vana, kuid mõned kümned aastad võib ta siiski oma arenemisajaloos nimetada. Stokholmi olümpiaadil näeme Ameerika, Soome ja teiste maade üliõpilasi tihti esimesel kohal.

Eesti üliõpilaskonnas oli esimene enam-vähem suurem spordimeesteväljaastumine 30. ja 31. augustil 1914. aastal, kus esitatud olid Tartu Eesti üliõpilased ja Riia politehnikumi üliõpilased, kusjuures tegelikult võistlesid 19 meest. Kuna Tartu üliõpilased vähe harjunud spordiga näisid olevat, (osavõtjad olid kõik 1—2 kursuse üliõpilased, üks kolmanda kursuse üliõpilane), esinesid riialased rohkem vanemate üliõpilastena, muidugi ka noori leidis nende hulgas. Üldine mulje oli juba natukene ütlev: riialased tugevad, kõrge kasvuga, Tartu üliõpilased rohkem kergemad, painduvamad, nõrgemad. Tehnikat oli meestel kokku võttes vähe, tuld ainult kokku, et midagi teha, ja kõige peale vaatamata saavutati nii mõndagi. Riia üliõpilane Klein, tugev, kõrge mees, virutas oda 45,12 m., teise võidu sai Tartu üliõpilane, praegune Dr. Wilms, kes oma mitte just imponeeriva oda ja teiste visketega kehaga oda kergesti 42,34 m. kausse yiskas. Võidujooksus 100 meetri peale võitis tugev Janson Andersoni 12,1 sekundiga, kuna Anderson sama maa 12,12 sek. ära jooksis.

Rõmmer (E. Ü. S.) hüppas 152 kenas stiilis, kuna 2. võidu Ein 158 sentimeetriga võitis. Nagu sellest näha, olid tagajärjed selle väärilised, et neid puudutada. Tuldi ju esimest korda spordiväljale, usuti kindlasti oma jõu ja tugevuse sisse ja saadigi mõndagi kätte, millest ka praeguse aja rohkem treeneritud üliõpilased — spordimehed ei ole üle saanud. Tuldi välja, sest nooruse veri kees rinnus ja taheti näidata, et üliõpilaskond on noor, et rasked kooli kasarmud ega lahtipuhkenud sõda polnud suutnud noorust ära lüüa, võita.

Kuid asja juure ei jäädud mitte seisma. Sügisel hakati mõtlema talvespordi peale; ujumise, aerutamise ja muu spordi harude üle peeti läbirääkimisi, et parajal ajal, kevade tulekuga nendega peale hakata. Said läbi kaalutud tingimised, mis lubaksid meid, eestlasi, ka tugevateks spordimeesteks saada, nagu ilmakuulsad, üliõpilane spordimees Taipale Soomest, Ameerika üliõpilased Meredith, Babcock j. n. e.

Esimesest üliõpilaste spordipäevast on nii mõnigi aasta möödas, mõnigi üliõpilaskonna olümpiaad on selja taga. Vanadest spordimeestest on paljud juba ülikooli lõpetanud, mõnigi on sõdade mõllus surma leidnud. Vanade üliõpilaste asemel on tulnud noored, need endised koolipoisid, kes siis ettevalmistamise klassides õppisid, kui teised, nende vanemad seltsilised, kooli lõpetasid ehk noored üliõpilased olid. Kuid praegune üliõpilaskond, s. o. tänavune 1921. aastane, võib oma hulgast leida veel nii mõnegi vana üliõpilase. Põhjus muidugi — sõda ja revolutsioon. Kui 1921. a. kevadist üliõpilaskonna olümpiaadi pealt vaatasin, nägin kahjuks spordiplatsil mitmest endisest kaasvõitlejast, kes nüüd vanad üliõpilased, ainult ühte, kahte, kuna teised vanad nagu häbenesid ehk olid tegevad rohkem kohtunikudena. Ei oleks õige, kui ütleksin, et need vanad huvi spordi vastu kaotanud on, koguni detailseid teadmisi avaldasid näd. Tundus neid nähes ja rääkides nendega, et nad on nüüd vanad ja et nende kohus on ainult pealt vaadata nooremate mängu, ühe jalaga on nad ju vilistlased. Milline kuristik! — juba üliõpilaskonnaski olevat vahe noore ja vana üliõpilase vahel. — „Noor üliõpilane on tegelik spordimees, vana — teoreetik, talle ei kõlba sport“, — öeldi mulle. Tempora mutantur! Ja nii see on küll, kuid spordi vastu ei tohiks vananeda. Kui juba nooruses, noorena üliõpilasena hakatakse spordi vastu huvi tundma, siis peab seda ka edasi tundma, elu aeg. Kui teadusmehed seletavad, et nad rõõmu tunnevad, kui uusi üliõpilasi ettelugemistel jälle näevad, uut värskendavat jõudu enesesse tunnevad voolavat, siis ei tohiks vana spordimeest ka uued, noored näod mitte tuimaks, ükskõikseks jätta. Need uued jõud peaksid vanu, nagu teadusmehigi, värskendama, hoogu andma, nende armastust spordi vastu süvendada aitama.

Arstide ringkondades on konstateeritud n. n. „spordimeeste haigused“ ja andmed ses asjas tabelitel fikseeritud. Sarnased haigused tulevad professionaal spordimeeste juures, kes sporti ajavad üle jõu, väsimuseni, kus loogiliselt võttes kõiksugused toksiidid, kui ka mehaanilised tegurid keha rängasti vigastavad, võrdlemisi sagedasti ette. Kui omal ajal, umbes I. olümpiaadi aastal, E. Ü. Seltsis mõtteid avaldasin, et sport peab omale teaduslikult kindlaks tehtud põhja leidma, siis ei tahtnud spordimehed sellest aru saada, nad aimasid, et siis tuleks raske atleetika ja muud kahjulikud harud spordist täiesti maha kustutada, kuna ju harilikus elus

tublidust tihti sellega mõõdetakse, palju keegi rebida, kiskuda, tõsta ühe ehk kahe käega jõuab. (Ka viimasel 1921. a. olümpiaadil olid kavas raskeatleetika numbrid). Siinjuures unustatakse, et mõõtmata vahe on tervise ja tubliduse vahel. Kui meil Eestis Sparta seadus maksev oleks ka täiskasvanute kohta, vigaseid mäest sügavasse orgu visata, siis oleks mõnigi raskeatleetika esitaja mäest alla pidanud visatud saama. Pidagu seda meie spordimehed mees! Kui edasi soovitasin karskuse pidamist ja suitsetamise mahajätmist tõsistele spordimeestele (selle nime all mõistan neid peajasjalikult, kes rekorde parandada tahavad ja suudavad), siis ei saadud ka sest hästi aru. On tösi ja teada, et ilmakeulsaid spordimehi kindla reshimi all peetakse, meil ei taheta aga lihtsategi nõuetega leppida.

Eesti sport on üleilmilise kuulsuse Lossmanni, Klumbergi, Tammeri läbi saanud. Spordiliikumise tugevat tõusu peame tahtmata lähemal ajal ette aimama, kui mitte mingisugused poliitilised keerdsõlmed seda ei keela. Meie teadusmehed peaksid aga siin rutem sõna võtma, selgitades spordi üksikute harude kasu ja kahju. Ehk küll sport ilusa, tugeva keha kasvatab, ahvardab ta kahjuks ka sagedasti mooduasjaks, kahjulikuks tervisele saada. Õpetab ju meie seltskondlik elu nii mõndagi „Verneris“ ja muudes kohtades käima, oma noorust „reguleerima“, teeb üliõpilasest, vaimustatud spordimehest, vananenud inimese, kes spordi esteetilise ilu vastu külm. Ei tahaks uskuda, et see siiski nii edasi läheb, oleks juba küllalt „privileegiumidega“ seal esineda, kus ilusat jõudu näha tahetakse, kus noorus mängib. Tahaksin uskuda, et praegune üliõpilaskonna noorem põlv nooreks jääb ka 10 ja rohkem aastate pärast, nooreks nii vaimlikult kui kehaliselt. Kui ka nii kord saab olema, kui sport noorsoo keskel uut jõudu võtab, siis tahan kõvasti alla tõmmata seda, et teadus saab seisukoha võtma üksikute spordi harude kasu ja kahjulikkuse kohta. Meie teadusmehed ei tohi lubada, et meie tulevased teadusjüngrid oma nooruse vaimustuse pärast spordi vastu haiglasteks jäävad, et nende kohta professionaal spordimeeste hügieen-tabelid maksvaks saavad. Ehk küll meelitatav on üleilmne kuulsus, ehk küll uhke võib olla Eesti oma Lossmanniga, oma võidurikka Marathoni jooksu esitajaga, kuid meie peame selle juures oma rahva, eriti üliõpilaskonna tervist rohkem hoidma, kui kuulsust, et mitte pärast etteheidet saada, kui juba hilja. Ilus on sport. Kui palju esteetilist lõbu pakub ketaviskaja üliõpilane Taipale. Kui palju jõudu, osavust pakub sport inimesele, kui palju ühendab ta ka vastamisi seisvaid rahva kihtisid. Kuid küsima peame, kas ta toob ka tervist. Ja viimase, ülema spordi nõude, peale annab vastust ainult teadus.

Õnnelik ei ole mitte see rahvas, kes üleilma kuulsaks saanud spordi alal, mitte need, kes kõige tugevamad ja ilusamad, mitte need, kelle pojad osavamad spordimehed — kümnevõistlejad, vaid see, kes oma kogumassis kõige tervem. Süsteemita sport ei kõvenda närvinõrka. Spordi tähtsust ei või spordimees hinnata, — see käib teaduse kompetentsi.

Ja kui teadus oma sõna ütelnud kui vilistlased ja üliõpilased ühes „Akadeemilis-füüsilises kasvatuseseltsis“ ühinenud, siis olgu tervitatud sport, mille lipukirjaks tervis! Olgu noorel üliõpilasel ja 80-aastaselt professoril üks sport. Kandke spordisse mitte tugevust, vaid tervist.

II.

Tegelikult osa võttes I. Eesti üliõpilaste olümpiaadist 30. ja 31. aug. 1914. aastal ja nähes viimast üliõpilaskonna olümpiaadi kevadel 1921. a., võrreldes üliõpilaskonna tehnilisi tagajärgi siis ja nüüd („Üliõpilaste leht“ nr. 7—8, detsember 1914. ja „Üliõpilasteleht“ nr. 1—II aasta-käik. 7. mail 1921.), rääkides üksikute spordimeestega siis ja nüüd, õppides neid lähemalt tundma tegelikul spordiväljal, tahaksin mõne pilgu heita Eesti üliõpilaskonna spordi arenemisajaloosse ehk küll see mul osalt raske on, kuna olude tõttu 1916—1920. aastani vahetpidamata mitmel frondil ja sõdades olen pidanud olema. Siinkohal olgu tähendatud, et saan silmas pidama peaaesjalikult esimest ja 1921. a. kevadist olümpiaadi. Spordi tehnilisi tagajärgi, vaateid spordi kohta siis ja nüüd tahan vaadelda ülevalnimetatud üliõpilaste lehtede järele, sest arvan, et spordimehed A. Jürgens 1914. a. ja A. Teever 1921. a. küllalt selgelt ja laialt oma, kui ka teiste spordimeeste arvamisi on väljendanud. Asja sisulise külje juurde asudes kerkib esimesena küsimus: Mida näevad siis üliõpilased spordis? Mida näevad, — küsiksin edasi — esimesed spordi rajajad üliõpilaskonnas spordis kui niisuguses? Missugused on nende, esimeste 1914. aasta ja praeguste 1921. aasta spordimeeste vaated spordi peale; mis on neil ühist, missugused iseäraldused, millest unistatud ja mida kätte saadud? Edasi, kas ei ole sport viimati „mitte küpsuse“, keskkooli järelokaja ehk vastuoksa, vaadatakse hästi iseteadvalt spordi peale? Kuidas vaatasid ja vaatavad üksikud organisatsioonid spordi peale, palju andsid nad tegelikke võistlejaid, missugused alalised vead on spordimeeste väljaastumiste juures ja spordipäeva korraldustes? Nüüd läheksin uue tähtsa küsimuse juure, nimelt — missuguseid tagajärgi saavutati siis ja nüüd, missuguseid tehnilisi vigu tehti võistlustel? Viimati küsiksin, mis tuleks teha üliõpilaskonnas, et spordi sisulist väärtust tõsta, selle teed, abinõusid jne.

Üleüldist pilku üliõpilaskonna spordi arenemisajaloosse (1914—1921. a.) visates, ei leia temas iseäralisi hüppeid, iseäralist edu. Tehnilised tagajärjed, kui ka vaated spordi kohta on üldiselt ühed, ainult üksikasjades lähevad pisut lahku. Eelpoolnimetatud küsimuste selgituse seisukohast välja minnes, katsun vastust ülesseatud küsimuse peale anda: Mida näeb üliõpilaskond spordis? Lehitsedes vastavaid üliõpilaste lehti leiame, et üliõpilaskond ei näe spordis mitte sihti, eesmärki (A. Jürgens); spordi peategur ei ole ja ei tohi olla rekordide löömise joovastus, ei ka võidujooks suurte tagajärgede järele, sport on kehalise arendamise ja kasvatamise abinõu (H. Teever). Mõlemad vaatavad, nagu sellest selgub, spordi peale mitte kui elukutselise, professionaal ülesande peale, vaid kui asjaarmastajad. Nad armastavad sporti, nagu lapsed mängu, tahaksin siinkohal tähendada. Teiseks, toonitakse, et spordi ülesanne seisab arendada inimest mitmekülgsele; mitte spetsialiseerimisega, vaid mitmekülgseusega saadakse spordi siht kätte (A. Jürgens). „Paljud spordi mõiste alla kuuluvad kehaharjutused, klassilised ja moodseaja omad, peavad meie vaimu ja füüsilist keha kokkukõlas hoidma. Ükski neist ei tohi domineeriv olla“, — kirjutab A. Teever („Üliõpilasteleht“ 1921. a.). Kriipsutatakse alla vana greeklaste mitmekülgsus, kelle juures mitte ükski liige ei tohtinud hooletusse jääda, kelle võimlemise esimene ülesanne, nõudmine oli mitmekülgsus (A. Jürgens).

Kolmandaks, tähendatakse seda, et sport teeb inimest tugevaks, osavaks, sitkeks. Soovitakse seks ka spordi kavasse võtta võimlemist, vehklemist mõõkadega, ujumist, aerutamist, ka talvesporti tuleks kavasse võtta (A. Jürgens). Neljandaks, nähtakse spordis kehailuduse tõstjat. „Ei tarvitse sugugi kunstnik olla, et praeguse aja inimeste keha inetusest aru saada“, kirjutab A. Jürgens 1914. aastal. „Missuguse moonutusena näib aga meie harilik paks üliõpilane mõne Myroni kettaviskaja kõrval“ — räägib sama autor edasi. Kibeda etteheitega meie mitteilusate kehadelega üliõpilaste poole pöörates ütleb ta: „Häbi peaks olema end sarnase kerega, ületursunud näoga, tohletanud näovärviga üleüldse teistele ja kõigepealt iseendale näidata!“ Muidugi mõistetakse siin klassilist, peaausjalikult Greeka klassilist iludust. Mõeldakse kas ilusat Apollot ehk Venerat, mitte aga mõnda Herkulest. Seda kehakultuuri tõstmist arvatakse võivat tõsta kergete liigutuse läbi kergeatletika, vehklemise ja teistel aladel. Kuid üliõpilaskonna arusaamised spordist ei peata ainult kehaliste plusside, kasude juures, nad nimetavad ka spordi tähtsust vaimliku elu kohta. Ses suhtes tähendatakse kõige pealt, et spordil suur kasvatuslik tähtsus on. Ta kasvatab tahtejõudu, tahtmist oma sihti lõpule viia, värskendavat ja teritavat vaimu, luues kaunist harmooniid keha ja hinge vahel. Kasvatavat juba spordipäev iseendast üksteisest arusaamist, sõprust jne. Nimetan veel lõppeks seda, et arvamistes spordi tähtsuse üle vilksatab sädena, kiirena ka see arvamine, et sport tervist andvat. See on kõik, mida üliõpilaskond näeb spordis. Nagu sellest kõigest selgunud, ei ole vaated spordi kohta üliõpilaste juures mitte palju muutunud.

Kas ei ole sport „mitte küpsuse“ järelkaja, keskkoolist külgejäanud pahe? Ei või öelda, et tegelikud spordimehed niisuguse vaatega spordi peale vaatavad, see oleks ka neile häbistav! Ses suhtes leiame spordimeeste juures küllalt iseteadvad vaated. „Just ülikooli aeg“, kirjutab A. Jürgens, „on keha lõpuliku väljakujunemise aeg“. See väide on ka õige, sest lõpulikult vaimlikult kui kehaliselt väljakujunuks tuleb mees 25 aastaselt lugeda, nii et üliõpilaspõlves lõpuline väljakujunemine nii mõnigi aasta veel kestab.

Kuidas võtsid meie organisatsioonid osa esimesest 1914. a., kui ka kevadisest 1921. a. olümpiaadist? Meie näeme, et 1914. a. olümpiaadist korp. „Sakala“ osa sugugi ei võtnud. 1921. a. võttis aga korp. „Sakala“ küll osa. 1914. a. olümpiaadist võtsid Eesti Üliõpilaste Seltsist 10; Riia korp. „Vironiast“ — 5; korp. „Esticast“ — 1; Riia E. Ü. Seltsist ja E. Ü. S. „Ühendusest“ kummagist — 1; kokku 19 meest osa. Mis 1921. kevadise olümpiaadi kohta puutub, siis võttis siin osa juba korraldatud E. Ü. Selts „Sport“, ehk küll, nagu kirjasaatja tähendab, ka sel korral „surnud hinged“ spordimeeste hulgas olid. Mis spordi korraldustesse puutub, siis astuti siis, kui ka nüüd sama vigadega üles, olid ikka algajad, kes ainult tulevikus midagi võiksid anda.

Vaatleme tagajärgi 1914. a. ja 1921. a. Need on:

Esti Üliõpilaste spordipäeva tagajärjed 1914. a.

Osavõtja	100 m. jooks	Kõrgushüpe		Ketas	Kolmik-hüpe	Oda	Kaugushüpe		Kuul	1500 m. jooks
		hoota	hooga				hoota	hooga		
Esti Üliõp. Selts										
1. Jürgenson H.	13,1		145			29,97	2,61	4,84		
2. Karell U.	13,3		145	28,60		36,37		4,41	9,20	
3. Kerem Arn.				27,98			2,75		9,86	
4. Rõmmer A.			152							
5. Tamm A.									9,52	
6. Villmann N.	12,3			30,34		32,68		4,78	9,17	
7. Zolk K.	13,3									
8. Anderson							2,41		8,33	
(Mägi varjunimi)	12,25						2,77	5,39	7,30	4,57
9. Ein			158							4,58,2
„Vironia“										
10. Janson Reinh.	13,5			24,70		30,18		4,81	7,93	
11. Janson Rich.	12,1		150	26,90		40,37	2,88	5,26	9,44	
12. Kerem Aug.				32,99			2,64		10,31	
13. Klein K.	12,2		155	33,00	11,59	45,12	2,63	5,32	9,65	
14. Leoke P.								4,81		
„Estika“										
15. Narusk A.				23,39	10,26			5,09		
16. Soans T.	12,6	132		34,23	11,89	36,65	2,90	5,37	9,38	5,01,2
Riia E. Ü. S.										
17. Jürgens A.	12,8	130		28,90		35,76	2,51	5,76	9,17	
18. Vilms Juhan										
(E. Ü. S. „Ühendus“)		125	150		10,36	42,34	2,55	5,62		

Spordipäeva tagajärjed kevadel 1921.

Osavõtja	100 m. jooks	Hooga kaugshüpe	200 m. jooks	400 m. jooks	1500 m. jooks	3000 m. jooks	Oda	Ketas	Kolm. hüpe	Hooga kõrgus	Hoota kõrgus	Hoota kaugus
1. Anderson								28,55		150		
2. Ever											130	
3. Hion					4,43,1							
4. Janson								29,10				2,89
5. Nigol												
6. Paris												
7. Pliimann			28,4									
8. Raud							37,06					
9. Raudsepp		5,59		64,6					11,58	145		
10. Teder	12,9	5,61,5	28,4	63,5				27,94	12,44	150	130	2,78
11. Telling		5,33							10,52			
12. Timusk												
13. Treiberg							36,95					
14. Veiss			27,1	60,6	4,34,3	9,58,1	41,65					
15. Zirk					5,11,8	10,45,3						
16. Teeveer											121	2,74

Kui võrdleme mõlemaid tabelid, siis näeme, et visketes, s. o. oda ja ketta viskes, kõrgushüppes hooga, jooksus 100 meetri peale 1914. a. üliõpilastel paremad tagajärjed on, kuna 1500 meetri jooksus, kolmik-hüppes jälle, 1921. aasta üliõpilased paremad on. Spordi mitmekesiduse printsiipi silmas pidades, peaksid spordimehed veel palju vaeva nägema, et kõiki endiseid rekorde üle lüüa.

Spordis on ülitähtis harjutus ja sellest oleneb võit. Kui vaadelda, näituseks Eestiski rekordide parandamise ajalugu üksiku spordimehe juures, siis näeme, et tuttav Villemson 1500 meetri maa 4. aug. 1913. a. ära jooksis 4 min. 37 sekundiga; 15. septembril 1913. tarvitab ta 4 m. 36, sekundt, 18. mail 1914 4 min. 32 sek., 1. juunil 1914, 4 min. 22 s., 14. juunil 1915. 4 m. 15,3 s.; 30. juulil 1917 a. 4 m. 12,9 sek. jne. Nii on ta harjutamise tagajärjel 25 sekundit juure võtnud. Marathoni jooksjad suudavad harjutuste tagajärjel võita terveid tunde.

Üliõpilaskond on seni pidanud kinni, nagu see oli 1914. aastal, harilikkude spordiseltside kergeatletika kavast. Viimasel olümpiaadil olid aga esitanud end ka „rasked mehed“. Spordipäeva kavasse oli võetud kõik, mis spordi nime oma sündimise poolst võib kanda ja seda, kahjus küll ilmaasjata. Kui tõesti üliõpilaskond tahab tervise eest hoolitseda, siis ei pea ta unustama, et inimene mitte rauatükk ei ole, mida võib taguda, inimene on kõige keerulisematest mõistatustest elus, mispärast ka tema töö, olgu see avaldatud spordis ehk teisel alal, peab kõvasti reguleeritud olema. Ses mõttes oleks aeg üliõpilaskonnal esimesena oma spordi kava, revideerida, puhastada, jättes temast välja kõik, mis akropatismi laadi kannab. Mitmekülgsus ei tähenda veel lubamata harusid üliõp. spordi kavasse võtta.

Dr. H. Jürgenson.

Üleskutse Eesti lauluseltsidele.

Koorilaul oli juba Eesti vabaduse koidikul see, mis meie rahva ühistundele esimese äratava tõuke andis. Ja peagi sai ta abinõuks, mille läbi terve rahvas oma hinge-elu võis avaldada ja näidata, et tal omadused on, mis teda lasevad kultuurrahvaks tõusta. Piirita oli vaimustus meie üleüldistel laulupidudel, aga suur oli ka igatsus aja järele, kus iga-sugune võõras surve meie rajalt kaob. Ja nüüd ongi see aeg ootamata ruttu kätte jõudnud.

Kuid mis näeme nüüd?

Koorilaul, mis enne rõõmsalt üle Eesti kajas, on peaaegu suikumas. Puhtpoliitilised ja ärilised huvid hoiavad suurema osa meie haritud jõududest oma kammitsas, ja ainult vähem osa meie parematest poegadest pühendab oma tegevuse rahva hinge-elu tõstmiseks. Kas tõesti on meie rahvas viimaste karmide ajavoolude mõjul hingeliselt langenud? Kas tõesti peab meie laulukunst tõusmise asemel langema? Seda ei tohi olla. Seda ei tohi meie nii jätta. Meie peame oma koorilaulu jälle endisele aukohale tõstma, peame ta kõrgemale viima, kui ta enne kunagi oli. Üksikud koorid, kes igaüks oma ette lahus töötavad, ei suuda rahva peale üleüldist mõju avaldada. Sellepärast on Tallinna Meestelaulu Seltsi juhatuses kohe peale Eesti iseseisvuse algust mõte tärnanud — tõuget anda ühiseks töötamiseks koorilaulu alal. Et meil endine komme,

kus üksikud seltsid suuremate ettevõtete (laulupidude jne.) juures juhtiva kohal seisid, enam ajakohane ei ole ja asjal ainult siis täieline edu võib olla, kui iga lauluselts ja iga laulja terve ettevõtte omaks võib nimetada, sellepärast tuli mõte Eesti Lauljate Liitu elusse kutsuda. Pikema töötamise järele valmis Tallinnas liidu põhikiri sel kujul, nagu teda Tall. M. S. oma vennasseltsidele nüüd tahab esitada. Wahepeal teatasime ettevõttest lauluseltsidele ajalehtede kaudu, ja niipalju kui T. M. S. on kuulnud, leidis Eesti Lauljate Liidu mõte üle riigi igal pool sümpaatilist vastukaja. Nüüd astub T. M. Seltsi juhatus kõigi seaduslikult registreeritud Eesti lauluseltside ette palvega, oma saadikuid 12. septembriks 1921 (üleriiklise näituse 3. päevaks) kell 10 e. l. Tallinnasse Jahimeeste klubi saali (Pikk tänav nr. 42)

Eesti lauljate kongressile

saata ja nimelt iga seltsi poolt tema lauljate liikmete arvu järele iga 25 laulja kohta üks saadik. (See tähendab: Kuni 25 lauljani üks, 26—50 lauljani kaks jne.). Saadikutel olgu oma seltsi eestseisuse poolt kirjalik volitus ja lauljate liikmete nimekiri kaasas. Soovitav oleks, et lauluseltsid juba enne kongressi oma saadikute nimed Tall. M. Seltsi juhatusale üles annaks. (Aadress: Seltsi kirjatoometaja P. Grünfeldt, Tallinnas, Suurturg 17, Põhja-Eesti Ühispank). Soovi korral muretseb T. M. S. saadikutele korterid.

Kongressi päevakord oleks järgmine:

1. Kongressi avamine.
2. Juhatus valimine.
3. Eesti Lauljate Liidu asutamise küsimuse otsustamine.
4. Mõtteavaldused tulevase üleüldise Eesti laulupidu kohta.
5. Kongressil esile kerkinud küsimused.

T. M. S. loodab, et iga lauluselts valmis on oma kätt välja sirutama selleks tähtsaks kultuuritööks ja et meil ühisel jõupingutusel korda läheb tööd teha Eesti lauljate rõõmuks ja Eesti rahva auks.

Lauluvennalikult tervitades Tall. Meestelaulu Seltsi nimel:

Esimees: A. Birk.

Koorijuht: K. Tärnu.

Kirjatoometaja: P. Grünfeldt.

Väljaandja Üliõpilaskonna Edustus. — Vastutav toimetaja: **Karl Peterson.**

Toimkonna juhataja: **Karl Kirp.**

Sekretäär: **Marie Reistal.**

Tegev toimetaja: **J. Albreht.**

Tähe t. 33 Olen avanud omas majas
koloniaal- ja toiduainete kaupluse.
 Kaupade puhtuse eest kantakse iseäralikult hoolt.
 Üliõpilastele sünnis ostukoht! **M. Pärn.**

O/Ü „Noor-Eesti kirjastus”

Tartus, Rüütli t., 4.

Soovitab üliõpilastele:

- J. Lang ja O. Sulla — **Füüsika sõnastik**. 1846 oskussõna Vene ja Eesti keelses järjekorras. Hind: Mk. 35.—
- J. Lang — **Energia jäädavuse hajumise seadus**. Prof. O. D. Chvolsoni järele. Hind: Mk. 15.—
- Dr. M. v. Gruber — **Suguelu tervishoid**. Tõlkinud Dr. A. Niggol. Värviliste tabelitega. Hind: Mk. 70.—
- Valik Eesti rahvalaulusid**. Korraldanud ja sõnastikuga varustanud V. Ridala. Hind: Mk. 40.—
- V. Ridala — **Esteetika**. Hind: Mk. 25.—
- Joh. Aavik — **Kas uuendada või mitte?** 28 keeleuuenduse väidet ja vastu väidet J. V. Veskile. Mk. 15.—
- H. Visnapuu — **Vanad ja värsed poeedid**. Esseed. Hind: Mk. 20.—
- Fr. Tuglas — **Kriitika I**: Kirjanduslik stiil. Kalevipoeg. Lembitu. Paar sammukest rändamise teed. Põrgu väravas. Hind: Mk. 50.— ja Mk. 60.—
- Fr. Tuglas — **Aja kaja**: Noor-Eesti 1903—1905. Kriitiline intermezzo. Aja vaim. Revolutsioon ja kirjandus. Kirjanduslikud väljavaated. Soome sild. Juhan Liiv poliitilisena luuletajana. Kunstide riiklik edendamise. Vabariigi püha. Aja kaja. Hind: Mk. 80.—
- Hans Kruus — **Linn ja küla Eestis**. Hind: Mk. 60.—
- A. Saaberik — **Murdesõnad Põhja-Eestist**. Tegelikultks tarvituseks kirjakeeles. Mk. 75.—

Ilmub lähemal ajal:

Prof. G. Rago — Esiloeng Tartu ülikoolis: **Mis on matemaatika ja milles on tema väärtus**.

Julkirjandus suures väljavalikus.

Paremate Eesti ja võõraste kirjanikkude tööd.

Üliõpilasorganisatsioonid! täiendage raamatukogusid!

Nõudke 1921 a. hinnakirja, saadame maksuta.

Raud, **Kirjanduslooline lugemik, I. jagu**, V. õpeaasta jaoks, 262 suurt lehekülge, hind 125 marka.

Eesti Üliõpilaste Seltsi Album VIII, hind 45 marka.

V. Ernits, **Rahvusküsimus I**, hind 35 marka.

Hans Heinz Ewers, **Nõiduse õpilane** ehk kuradikütid, tõlkinud J. Albrecht, 292 lhk., hind 75 marka.

Jürgenstein, **Arvustused kirjatööd**, hind 30 marka.

Leenart Helisalu, **Kodumaa laul**, segakoor, Henrik Visnapuu sõnad, hind 15 marka.

Dr. J. Bergman, **Napoleon** ja eelviimane ilmasõda. Eesli keelde A. Jürgenstein. Valgel kirjutuspaberil, hind 160 marka.

Faust, I, J. W. Goethe kurbmäng. Eestistanud A. Jürgenstein. 218 lhk., hind 100 marka.

Kullervo, lugulaul Kalevalast, tõlkinud V. Ridala, hind 40 marka.

Eesti Kirjandus, 1918/19, hind 120 marka, — 1920, hind 140 marka.

Eestlasele Eesti nimi, Akadeemilise Emakeele Seltsi toimetused II, hind 50 m.

Wallner, **Arstirohtude ladina-eestikeelne sõnastik**, hind 35 marka.

Aavik, **Valik rahvalaule**, lisaga, hind 40 marka.

J. G. Granö, **Geograafia** kui teadus ja ülikooli aine, hind 15 marka.

A. Audova, **Lihasõjad taimed**, hind 20 marka.

J. Mägi, **Meie põllutaimede tähtsamad seenehaigused**, nende kirjeldus ja nende vastu võitlemine, hind 25 marka.

E. K.-Ü., „Postimehe” raamatukauplus

==== Tartus. ====

Kinoteaater „IDEAL”

Tähe tän. 68

on Tartus, eriti Karlova linnajaos, ainuke mõnusam aja-
viite **Ekraanil kõige paremad pildid.** Eeskava saadab
koht. **he a muusika.**

Kinoteaater „IDEALI” juhatus.

Omast uuesti avatud ärist soovitame:
koloniaalkaupasad, napse, likööre ja
konserve, A. le Coq'i õlut

Frederking & Sihle

Rüütli tän. 13, Tartus.

„Üliõpilaslehe” tellijad,

kel augustikuuga tellimisaeg lõppes,

uuendage aegsasti tellimist,

et ajakirja saatmises viivitust ei tuleks.

Toetage „Üliõpilaslehte!”

Restoraan REFORM.

Rüütli ja Kүүtri tänava nurgal.

Maitsevad söögid, viinad, napsid ja liköörid.

Kabinetid.

Õhtul muusika.

Biljard.

Mõõdukad hinnad.

Wennad LEPP,

Kaubahoovis nr. 2, Tartus,

soovitavad suures väljavalikus

kõiksugust meesterahva pesu,

kaelasidemeid, vihmavarje, jalutuskeppe ja kõiksugu pudukaupa.

Eeskujulik juuksetööstuse äri

Jootraha ei võeta! **Raatusel platsil, Rüütli tänava nurgal.** Jootraha ei võeta!
Töölised on osanikud äris.

Daamide, herrade ja teatri jaoskond.

MANICURE — PEDICURE — Schampoing — Massaash. — Kõiksugu kunstjuuksetööd uuema moe järele. — Võetakse tellimisi vastu teatri-tööde peale. — Suur parukate väljavalik edasiüürimiseks. — Müüa näovärve, kreppi, lakki j. n. e., j. n. e. — Töö kiire ja korralik, eeskujulik puhtus ja desinfectioon. — Äris töötavad ainult esimese järgu töölised.

Austusega **J. LUKSEP.**

KAUBA PANK, A.-S.

end. Tartu Vast. Krediit-Ühisused

TARTUS, Suurturg nr. 12, omas majas.

Telefon nr. 9, Juhatuses telefon nr. 209.

Põhikapitaal Mrk. 6.000.000.

Toimetab kõiki pangaoperatsioone.

Kooli tarbe- ja mänguasjade tööstus

„KOOL JA MÄNG“

Tallinnas, Vana Posti t. nr. 2.

Valmistab kaunid kingitusi noorele ja vanale.

Koolidele tarbeasju

nõnda kui: joonistus- ja joonelaudu, tsirklid, geometr. kehasid j. n. e.

Spordimeestele

häid süste jõgedel ja järvedel liuglemiseks.

Kntr. krt.:
428 - 429 - 430.

Telegr. aadr.:
Sõnavara - Tartus.

Wentei kõrval, Berthelson'i majas, **Lai t. 27-a**, endised kujur. Koort'i ateljeerumid.

Aadr. kirjadele: Tartu, postkast nr. 73.

Jooksvad arved: Tallinnas — Eesti Pangas nr. 925; Tartus — Kauba Pangas nr. 469.

Esimene ja ainsam terves maailmas

selletaoline suurejooneline raamatute ja ajakirjade välja-paneku viis: kõik Eesti riigi piirides ilmuvad raamatud ja ajakirjade üksikud numbrid tarvitajatele valimiseks sisu järele liikidesse jaotatuna välja pandud!

Ei enam asjata otsimist ja eksimist!

Valite, mis just tarvis — oma silm on kuningas!
Ligem esinemisseletus „Üliõpilaslehes“ nr. 3/4 s. a.

Saadaval juba kõik 1921. aasta raamatud ja ajakirjad.

Eelmisi koondakse antikvariaat-osakonda jõudu mööda.
Seni juba 2000 välja pandud!

Kõik raamatutarvitajad!

Toetage siit ostmisega paremate püüetega ettevõtet!
See on ka Teie kasuks! Asuõamisel kodumaa pildistus-
osakond samasugustel põhimõtetel.

Sõnavara sõbrad — kõik siia!

Sõnavara Keskladus:

- 1) „**Riigi Teataja**“ — umbes 100 nr. aastas — à 5 marka. Kõik seadused ja valitsuse teadaanded.
- 2) „**Üliõpilasleht**“ — 2 korda kuus — à 15 marka. Eesti üliõpilaskonna hääle-
kandja — ärgu puudugu ka ühelgi vilistlasel ja igal haritumal Eesti kodanikul.
- 3) „**Concordia**“ — noorsoo ajakiri Eesti ja Soome keeles — à 10 marka.
- 4) „**Eesti Majandus**“ — tööstuse, kaubanduse ja rahaasjanduse ajakiri — à 20 m.
- 5) „**Eesti Kirjandus**“ — Eesti Kirjanduse Seltsi kuukiri — à 20 marka.
- 6) „**Eesti Mets**“ — kuukiri metsatööstusest, metsa- ja jahiasjandusest jne. —
à 25 marka.
- 7) „**Eesti Tehnika Seltsi ajakiri**“ — 2 korda kuus ühes kaasandega —
à 35 marka. — Ajakiri inseneeridele, tehnikutele, õppivale noorsoole ja iga
tehnikast huvitet isikule.
- 8) „**Eesti Spordileht**“ — 2 korda kuus — à 15 marka. Ülitähtis igale spordist-
huvitet isikule, iseäranis aga noorsoole.
- 9) „**Ilo**“ kirjandusline ajakiri — à 60 marka.
- 10) „**Kasvatus**“ — 2 korda kuus — à 25 marka. Kasvatusline ajakiri — Eesti
õpetajate liidu häälekandja.
- 11) „**Kodu**“ — 2 korda kuus — à 20 marka. — Perekondline ajakiri, huvitavad
romaanid, noodid, luuletused ja rohked kodumaa kaunimate kohtade ja sünd-
maste pildid.
- 12) „**Kalaasjandus**“ — à 20 marka. — Kuukiri — huvitav peale kalameeste igale
kalandusest huvitet isikule ja ärimeestele.
- 13) „**Laevandus**“ — kuukiri — à 30 marka. — Hinnata lisa: „**Mere Tehnika**“.
- 14) „**Murrang**“ — kirjandusline kuukiri — à 60 marka.
- 15) „**Meie kirik**“ — 3 korda kuus — à 5 marka.
- 16) „**Meie Mats**“ — 2 korda kuus — à 10 marka. Pilke- ja naljaleht.
- 17) „**Oie valmis**“ — Eesti skoutide ajakiri — à 20 marka.
- 18) „**Pharmacia**“ — rohuteaduse, rohuteaduslise botaanika ja keemia kirjakogu ning
apeekrikutse häälekandja Eestis — à 60 marka.
- 19) „**Sõdur**“ — sõjaasjanduse ajakiri — 2 korda kuus — à 10 marka.
- 20) „**Uudismaa**“ — 10 nr. aastas — à 20 marka. Noorsoo ajakiri — huvitav ka
vanematele inimestele, kellel huvi noorsoo liikumise vastu.
- 21) „**Võitja**“ — Eesti spordi ajakiri — à 20—25 marka.
- 22) „**Õigus**“ — juuridiline kuukiri — à 25 marka. Kohtude tegevus ja otsused,
nouanded j. n. e.

Eestis ilmub praegu üle 40 ajakirja igasugu aladelt. Käesolevas nimekirjas leiduvad ajakirjad on kõik „Sõnavara Keskladus“ üksiknumbritena, kui ka terved aasta-
käigud saadaval ja saadetakse igasse kodumaa nurka tellijatele korralikult kätte.
Nimetamata jäetud ajakirjad võetakse uute nimekirja üles niipea, kui väljaandjatega
müügi asjas kokkuleppele saadud.

Sõnavara sõbrad!

Enne kui Teie ühtegi raamatut ehk ajakirja ostate, astuge sisse „Sõnavara
Keskladusse“ Tartus, Lai tänav 27-a, ehk pärige kirjalikult: postkast 73 järele.
Sõnavara suur valik tasub Teie vaeva ja Teie ei kahetse siit ostmisega „Sõnavara“
püüdeid toetades.

„Postimehe“ trükikoja trükk, Tartus.